

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี ผู้เขียนได้ค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งเอกสาร ตำรา บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ซึ่งจะเสนอหัวข้อต่าง ๆ โดยกำหนดรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร
4. แนวคิดและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรี
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

ความหมายของความรู้ความเข้าใจ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างถึงใน สมเกียรติ เสนา, 2544 : 10 - 11) ได้ให้ความหมายของความรู้ ความเข้าใจ ดังนี้ ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการที่จะจดจำ การนึกได้ มองเห็นได้ หรือได้ยิน ได้ฟัง โดยที่ความรู้ในขั้นนี้จะประกอบไปด้วย คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีแก้ปัญหา ซึ่งกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำได้หรือระลึกได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อน และไม่ต้องใช้สมองมากนัก ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นพฤติกรรมในขั้นที่ต่อจากความรู้เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้สามารถทางสมอง และทักษะที่สูงขึ้น จนถึงระดับของ “การสื่อความหมาย” อาจทำได้ทั้งการใช้ปากเปล่า เขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ แล้ว โดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียน ก็ได้

อนุวัช ควรคิด (2548 : 16) สรุปไว้ว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง การได้รับรู้ในสิ่งต่างๆ อาจจะมาจากการได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัสด้วยตนเอง จนสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ และสะสมเป็นประสบการณ์ เป็นการเพิ่มทักษะการเรียนรู้จนสามารถที่จะอธิบายในสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยความรู้จริง

พัทธ์ธีรา อัมพรณไชย (2550 : 8) กล่าวสรุปว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความทรงจำในเรื่องราว ข้อเท็จจริง รายละเอียดต่าง ๆ และความสามารถในการนำความรู้ที่เก็บรวบรวมมาใช้ คัดแปลง อธิบายเปรียบเทียบในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีเหตุผล และความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และรวมถึงการนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ตามขั้นตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจำเรื่องราวข้อเท็จจริง รายละเอียดต่าง ๆ รวมถึงการนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ตามขั้นตอน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

ตัวการในการเรียนรู้

แอลมอนด์ และเพาเวลล์ (Almond and Powell อ้างถึงใน ปัญญา วงษ์กันหา, 2547 : 9) กล่าวว่า ตัวการของการเรียนรู้แบ่งได้ คือ

1. ครอบครัว (Family) ครอบครัวนับว่าเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้เพราะ บิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ย่อมจะให้ความรู้แก่ลูกหลาน โดยเฉพาะในสังคมแบบดั้งเดิมนั้น ครอบครัวนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการให้การเรียนรู้
2. โรงเรียน (Schools) การเรียนรู้ที่ได้รับจากทางโรงเรียนนั้นเกิดมาหลังจากระบบครอบครัวในสมัยดั้งเดิม ซึ่งหลังจากเข้าสู่ยุคใหม่ครอบครัวต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ดังนั้น การอบรมให้การศึกษาแก่บุตรจึงต้องตกอยู่ภายใต้โรงเรียน
3. กลุ่มเพื่อน (Peer groups) กลุ่มเพื่อนนับว่าเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากพอสมควรกับวัยรุ่นในยุคใหม่ ดังนั้น การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนจึงเกิดขึ้นเสมอ
4. กลุ่มอาชีพ (Occupation) กลุ่มนี้ก็เช่นกันเป็นกลุ่มหนึ่งต่อการให้การเรียนรู้โดยเฉพาะในระบบสังคมที่สมาชิกของสังคมต้องทำงานเพื่อหารายได้ เพื่อนร่วมงานจึงเป็นกลุ่มที่สำคัญในการเรียนรู้
5. สื่อมวลชน (Mass media) สื่อมวลชนนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในสังคมปัจจุบัน สื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อเยาวชนในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้แต่ระบบการสื่อสารทางคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า อินเทอร์เน็ต

ระดับความรู้

บลูม (Bloom, อ้างถึงใน สมเกียรติ เสนา, 2544 :13) ได้จำแนกระดับความรู้ไว้ 6 ระดับ ได้แก่

1. ระดับที่ระลึกได้ (Recall) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติ กระบวนการ และแบบแผนได้ความสำเร็จระดับนี้ จะแสดงให้เห็นได้จากความสามารถในการนำข้อมูล จากความจำออกมาได้
2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่ง บางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถที่จะเขียนข้อความเหล่านั้นได้ด้วยถ้อยคำของตนเอง สามารถแสดงให้เห็นด้วยภาพ (Illustration) ให้ความหมาย แปลความ และเปรียบเทียบความคิดเห็นอื่น หรือสามารถคาดคะเนผลที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปได้
3. ระดับการนำไปใช้ (Application) เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถนำเอาข้อเท็จจริง ตลอดจนความคิดที่เป็นนามธรรมมาปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม
4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นระดับที่สามารถใช้ความคิดในรูปของการนำ ความคิดมาแยกเป็นส่วน ประเภท หรือนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติตนเอง
5. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำข้อมูลและแนวคิดมาประกอบกันแล้ว นำไปสู่การสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่จากเดิม
6. ระดับการประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อจัดตั้งเกณฑ์ การรวบรวมข้อมูล การวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผลของกิจกรรม แต่ละประเภท

พรต ทับทิมทอง (2546 : 20) สรุประดับความรู้แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ ประการแรก ชั้นความจำ หมายถึง สามารถระลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ได้หลังจากที่มีการเรียนรู้มาแล้วได้อย่างถูกต้อง ประการที่สอง ชั้นเข้าใจ หมายถึง สามารถแสดงถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาได้หลังจากที่มีการจำ เรื่องราวต่าง ๆ ได้ ประการที่สาม การประยุกต์ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้ศึกษามาแล้ว มาปฏิบัติจริงได้อย่างถูกต้อง และประการที่สี่ ชั้นประเมินค่า หมายถึง ผู้ที่ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ มาแล้ว สามารถเลือกแนวทางที่จะมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

การวัดความรู้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (อ้างถึงใน ภาวนา สีผาย, 2545 : 19-20) ได้กล่าวว่า หลักการวัดเป็นการเตรียมหาเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะไปศึกษาแสวงหาความรู้มาตรวจสอบความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่น เพื่อที่จะนำไปหาความรู้ในสนามจะได้ไม่มีปัญหา เนื่องจากการวัดความรู้เป็นการวัด ตัวแปรทางสังคมศาสตร์ สามารถที่จะได้ผลหยاب ละเอียดต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับเครื่องมือที่ใช้

เครื่องมือที่ใช้วัดมี 4 มาตรา คือ นามมาตรา มาตราเชิงอันดับ มาตราเชิงอันตรภาค และมาตราเชิงอัตราส่วน และความสามารถของการวัดไม่ได้ขึ้นอยู่กับเครื่องมือวัดอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับลักษณะทั่วไปของตัวแปรอีกด้วย ตัวแปรบางตัววัดได้ทุกระดับ แต่ตัวแปรบางตัวสามารถวัดได้บางมาตราดังนั้น มาตราวัดจึงมีความสำคัญที่จะทำให้ตัวแปรทางสังคมศาสตร์มีความละเอียดมากที่สุด ตลอดจนมีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ของการวัดด้วย และได้กล่าวถึงมาตราวัดต่าง ๆ หลายมาตรา เช่น

1. มาตราวัดแบบประมาณ (Rating scale) เป็นมาตราวัดที่ผู้ตัดสินเป็นผู้ประมาณการวัดตามตัวแปรที่กำหนดไว้ที่นิยม ได้แก่

1.1 มาตราวัดแบบประมาณโดยกำหนดประเภท เป็นการให้ผู้ตัดสินเลือกประเภทการวัดความคิดเห็นของตนจากประเภทที่กำหนดไว้ เช่น การมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด เช่น มีความรู้มากที่สุด มีความรู้มาก มีความรู้บ้าง ไม่มีความรู้เลย

1.2 มาตราวัดแบบประมาณโดยการกำหนดตัวเลข เป็นการที่ผู้ตัดสินเลือกประมาณการวัดด้วยตัวเลขตามความคิดเห็นของตน เช่น เริ่มจาก 0 1 2 3 4 5 6 7 โดย 0 หมายถึง ไม่มีความรู้เลย จนถึง 7 หมายถึง มีความรู้มากที่สุด

1.3 มาตราวัดแบบประมาณการแบบกราฟ เป็นการแสดงการวัดโดยการตัดสินตามเส้นหรืออันกวีจัยได้กำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้ตัดสินใจได้เลือกหรือประมาณในสิ่งที่ต้องการวัด

2. การวัดแบบเทอร์สโตน (Thurstone method) เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อวัดทัศนคติของบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มาตราวัดนี้จะประกอบด้วยข้อความชุดหนึ่งมีตั้งแต่ 10 - 15 ข้อ แต่ละข้อจะมีค่าคะแนนกำกับ

3. การวัดแบบไลเกิร์ต (Likert scale) เป็นมาตราวัดที่นิยมใช้ทั่วไปเพราะ สร้างขึ้นได้ง่าย โดยเป็นข้อความที่มีผู้ตอบมีระดับความคิดเห็นต่าง ๆ ได้แก่ เห็นด้วยทุกประการ เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ เห็นด้วยเป็นกลาง ๆ ไม่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ และไม่เห็นด้วยโดยสิ้นเชิง และเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยเฉย ๆ สำหรับผู้ที่มีระดับการศึกษาค่ำ

4. มาตราวัดแบบกัตแมน (Guttman scale) เป็นการวัดที่มีจุดประสงค์ที่มุ่งการวัดแบบแผนของการตอบเพราะเชื่อว่าทัศนคติในเรื่องใด อาจจะมีหลายมิติในการมองเมื่อมีหลายมิติ จึงอาจจะมีปัญหาในการวิเคราะห์ และการแปลความหมายเพราะ ไม่สามารถที่จะใช้คะแนนสูง หรือต่ำมาวิเคราะห์ข้อมูล

ศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์ (อ้างถึงใน พัทธิธรา อัมพรธนะไชย, 2550 : 5) ได้กล่าวถึง การวัดความรู้ว่า การวัดความรู้เป็นการวัดระดับความจำความสามารถในความคิด เข้าใจกับข้อเท็จจริงที่ได้รับ การศึกษาและประสบการณ์เดิมโดยผ่านการทดสอบคุณภาพแล้ว จะแยกคนที่มีความรู้กับไม่มีความรู้ ออกจากกันได้ระดับหนึ่ง

เขาวดี วิบูลย์ศรี (อ้างถึงใน พัทธิธีรา อัมพรพรชัย, 2550 : 7) กล่าวว่า การวัดความรู้ นั้นเป็นการวัดความสามารถของบุคคลในการระลึกถึงเรื่องราว หรือสิ่งที่เคยเรียนมาแล้วซึ่งคำถามที่ใช้ในระดับนี้ คือ ความจำ

เตือนใจ เกตุษา (อ้างถึงใน ภาวนา สีผาย, 2545 : 20-21) ได้กล่าวถึง การวัดผลทางสังคมศาสตร์ว่า ควรวัดให้ครบทุกด้าน โดยใช้เครื่องมือหลายอย่างประกอบกัน และควรใช้วิธีการทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการควบคู่กันไป การวัดผลแบบเป็นทางการ ได้แก่ การทดสอบการใช้แบบสอบถาม สำหรับการวัดโดยไม่เป็นทางการนั้น เป็นการสังเกตพฤติกรรมการซักถาม และสำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดนั้น แบบที่เป็นประโยชน์โดยตรงและสามารถสร้างขึ้นมาใช้ได้เองแยกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่นิยมกันมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ แบบทดสอบปรนัย และแบบทดสอบแบบอัตนัย

1.1 แบบทดสอบแบบปรนัย เป็นแบบทดสอบที่ผู้ตอบไม่มีอิสระในการเขียนตอบคำถาม เนื่องจากถูกกำหนดคำตอบและกำหนดคำถามดังนี้

1.1.1 ให้เลือกตอบทางใดทางหนึ่ง ถูก - ผิด จริง - ไม่จริง ใช่ - ไม่ใช่

1.1.2 ให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดมาตอบ

1.1.3 ให้จับคู่คำตอบกับคำถามที่มีความสัมพันธ์กัน

1.1.4 ให้เติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างให้ได้ใจความสมบูรณ์

1.2 แบบทดสอบแบบอัตนัย เป็นแบบทดสอบที่ผู้ตอบมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี คำถามอาจจะมีลักษณะที่เป็นแนวคำถามที่กว้างหรือแคบก็ได้ แบบทดสอบจะใช้วัดความรู้ในด้านความเข้าใจ การนำไปใช้ ความคิดสร้างสรรค์ หรือค่านิยม

2. แบบวัดพฤติกรรมทางสังคมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ แบบสอบถาม การสังเกต แบบสำรวจรายการ มาตรการวัดอันดับคุณภาพ ระเบียบสะสม และสังคมมิติ

2.1 แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดทัศนคติ ความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องราว หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางสังคมศาสตร์มีลักษณะคำถาม 3 แบบ คือ จำกัดคำตอบ ไม่จำกัดคำตอบ และแบบผสม

2.2 การสังเกต เป็นการเฝ้าติดตามพฤติกรรมซึ่งในด้านความรู้ ความจำ ทักษะ และทัศนคติ อาจทำได้ 2 รูปแบบ คือ การสังเกตโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการสังเกตโดยไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

2.3 แบบสำรวจรายการ เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดควบคู่กันไปกับการสังเกต เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมต่าง ๆ ดูว่าพฤติกรรมใดบรรลุถึงจุดประสงค์แล้วและพฤติกรรมใดยังไม่บรรลุจุดประสงค์

2.4 มาตรฐานจัดอันดับคุณภาพ (หรือมาตรฐานประมาณค่า) เป็นเครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพของสิ่งที่ต้องการวัดที่ไม่อาจใช้คะแนนออกมาอย่างชัดเจน เช่น การประเมินพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลผู้ประเมินอาจให้คะแนนออกมาอย่างชัดเจน เช่น การประเมินพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล ผู้ประเมินอาจให้คะแนนออกมาอย่างชัดเจน เช่น การประเมินว่า บุคคลคนนั้นมีพฤติกรรมที่ต้องการจะจัดอยู่ในระดับใด คือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ หรือยังใช้ไม่ได้วิธีการประเมินพฤติกรรมของบุคคลในทางสังคมศาสตร์ จะใช้ตัวเลขเป็นเครื่องบอกคุณภาพของสิ่งที่ต้องการประเมินโดยมีเกณฑ์ไว้ว่า

0 หมายถึง ยังใช้ไม่ได้ หรือน้อย

1 หมายถึง พอใช้ หรือปานกลาง

2 หมายถึง ดี หรือดีมาก

หรืออาจกำหนดคุณภาพของสิ่งที่ต้องการประเมินให้ละเอียดลงไปอีกโดยใช้ตัวเลข 1 2 3 4 5 แทนคุณภาพของสิ่งที่ต้องการประเมิน โดยมีเกณฑ์ไว้ว่า

0 หมายถึง ยังใช้ไม่ได้

1 หมายถึง พอใช้หรือน้อย

2 หมายถึง ปานกลาง

3 หมายถึง ดีหรือดีมาก

4 หมายถึง ดีมากหรือดีที่สุด

จำนง พรายเข้มแข (อ้างถึงใน พัทธธีรา อัมพรณไชย, 2550: 6) กล่าวว่า การวัดความรู้ นั้นส่วนมากนิยมใช้แบบทดสอบ ซึ่งแบบทดสอบนี้เป็นเครื่องมือประเภทข้อเขียนที่นิยมใช้กันทั่ว ๆ ไป แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบอัตนัยหรือแบบความเรียง โดยให้เขียนตอบเป็นข้อความสั้น ๆ ไม่เกิน 1 - 2 บรรทัด หรือเป็นข้อ ๆ ตามความเหมาะสม

2. แบบปรนัย แบ่งเป็น

2.1 แบบเติมคำ หรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ โดยแบบทดสอบนี้เป็นการวัดความสามารถในการหาคำ หรือข้อความมาเติมลงในช่องว่างของประโยคที่กำหนดให้ถูกต้องแม่นยำ โดยไม่มีคำตอบใดซึ่งนำมาก่อน

2.2 แบบถูก - ผิด แบบทดสอบนี้วัดความสามารถในการพิจารณาข้อความที่กำหนดให้ว่าถูกหรือผิด ใช่หรือไม่ใช่ จากความสามารถที่เรียนรู้มาแล้ว โดยจะเป็นการวัดความจำและความคิดในการออกแบบทดสอบควรต้องพิจารณาถึงข้อความจะต้องชัดเจนถูกหรือผิดเพียงเรื่องเดียว สั้นกะทัดรัด ได้ใจความ และไม่ควรรู้คำปฏิเสธซ้อน

2.3 แบบจับคู่ แบบทดสอบนี้เป็นลักษณะการวางข้อเท็จจริง เงื่อนไขคำ ตัวเลข หรือ สัญลักษณ์ไว้ 2 ด้าน ขนานกันเป็นแถวตั้ง 2 แถว แล้วให้อ่านคู่มือข้อเท็จจริงในแถวตั้งด้านหนึ่งว่า มีความเกี่ยวข้องจับคู่ได้พอดีกับข้อเท็จจริงในอีกแถวตั้งหนึ่ง โดยทั่วไปจะกำหนดให้ตัวเลือกในแถวตั้งด้านหนึ่งน้อยกว่าอีกด้านหนึ่ง เพื่อให้ได้ใช้ความสามารถในการจับคู่มากขึ้น

2.4 แบบเลือกตอบ ข้อสอบแบบนี้เป็นข้อสอบที่นิยมใช้กันในปัจจุบันเนื่องจากสามารถวัดได้ครอบคลุมจุดประสงค์และตรวจให้คะแนนได้แน่นอน ลักษณะของข้อสอบประกอบด้วย ส่วนข้อคำถามและตัวเลือก โดยตัวเลือกจะมีตัวเลือกที่เป็นตัวถูกและตัวเลือกที่เป็นตัวลวง ผู้เขียนข้อสอบต้องมีความรู้ในวิชานั้นอย่างลึกซึ้ง และรู้วิธีการเขียนข้อสอบโดยมีข้อควรพิจารณา คือ ในส่วนข้อคำถามต้องชัดเจนเพียงหนึ่งเรื่องภาษาที่ใช้กะทัดรัดเหมาะสมกับระดับของผู้ตอบ ไม่ใช่คำปฏิเสธ หรือปฏิเสธซ้อนกัน และไม่ควรถามคำถามแบบท่องจำ และในส่วนตัวเลือกควรมีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียวที่มีความกะทัดรัด ไม่ซ้ำนำ หรือแฉคำตอบ มีความเป็นอิสระจากกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียงตามลำดับตามปริมาณ หรือตัวเลข ตัวลวงต้องมีความเป็นไปได้ และกำหนดจำนวนตัวเลือก 4 หรือ 5 ตัวเลือก

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ (Learning process) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ตามขั้นตอนของแผนการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้เหตุการณ์ทางธรรมชาติ และสามารถเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ หรือกลไกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2552 : 1)

กระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกสำคัญที่สุดซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศ และระบบนิเวศ การที่มนุษย์มีศักยภาพความสามารถทางสมองมากกว่าสัตว์โลกทั่วไป การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติ คือ การกินอยู่ สืบเผ่าพันธุ์ และเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่าง ๆ เท่านั้น หากครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติ ฯลฯ ของสังคมระดับต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญา ความสามารถและจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (อรรถิ งามวิทยาพงษ์, 2549 : 1) นอกจากนี้ กระบวนการการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดขอบเขตการจัดการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียนหรือโรงเรียนเท่านั้น แต่ผู้เรียนควรสามารถเรียนรู้ได้

จากแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และกว้างขวางที่มีอยู่ในบ้าน โรงเรียน สังคม และโลก ดังนั้น สื่อการเรียนรู้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยอาศัย ประการแรก แหล่งการเรียนรู้ แหล่งอาชีพ สถานประกอบการ ประการที่สอง แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ประการที่สาม การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-learning) ประการที่สี่ การศึกษาค้นคว้า จากสื่อ และระบบเทคโนโลยี และสื่อสารสารสนเทศ (ICT) ประการที่ห้า การนำภูมิปัญญาไทยและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการเรียนจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning, PBL)

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน คือ การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด ความต้องการที่จะใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ปัญหา โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหา ความรู้ และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งการ เรียนรู้จากปัญหาอาจเป็นสถานการณ์จริง การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและมีหลักการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นตอน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำความเข้าใจคำศัพท์และข้อความของปัญหาให้ชัดเจน (Clarifying unfamiliar terms) กลุ่มผู้เรียนทำความเข้าใจคำศัพท์ ข้อความที่ปรากฏอยู่ในโจทย์ปัญหาให้ชัดเจนโดยอาศัยความรู้ พื้นฐานของสมาชิกในกลุ่มหรือการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราหรือสื่ออื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 ระบุปัญหาหรือข้อมูลสำคัญ (Problem definition) กลุ่มผู้เรียนร่วมกันระบุปัญหา หรือข้อมูลสำคัญร่วมกัน โดยทุกคนในกลุ่มเข้าใจปัญหา เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ใดที่กล่าวถึง ในปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ระดมสมอง (Brainstorm) กลุ่มผู้เรียนระดมสมองวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ และหาเหตุผลมาอธิบายโดยอาศัยความรู้เดิมของสมาชิกกลุ่ม เป็นการช่วยกันคิดอย่างมีเหตุมีผล สรุปรวบรวมความรู้และแนวคิดของกลุ่มเกี่ยวกับกลไกการเกิดปัญหา เพื่อนำไปสู่การสร้างสมมติฐาน ที่สมเหตุสมผลเพื่อใช้แก้ปัญหานั้น

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) กลุ่มผู้เรียนอธิบายและตั้งสมมติฐาน ที่เชื่อมโยงกันกับปัญหาตามที่ได้ระดมสมองกัน แล้วนำผลการวิเคราะห์มาจัดลำดับความสำคัญ โดยใช้ พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน การแสดงความคิดอย่างมีเหตุผล

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Formulating learning issues) กลุ่มผู้เรียนกำหนด วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อค้นหาข้อมูลที่จะอธิบายผลการวิเคราะห์ที่ตั้งไว้ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า ความรู้ส่วนใคร้แล้ว ส่วนใดต้องกลับไปทบทวน ส่วนใดยังไม่รู้หรือจำเป็นต้องไปค้นคว้าเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 6 เรียนรู้ด้วยตัวเอง (Self-study) ผู้เรียนค้นคว้ารวบรวมสารสนเทศจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning)

ขั้นตอนที่ 7 (Reporting) รายงานข้อมูลสารสนเทศใหม่ที่ได้มาจากการค้นคว้าเพิ่มเติม กลุ่มผู้เรียนนำมาอภิปราย วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้หลักการและแนวทางเพื่อนำไปใช้โอกาสต่อไป (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2550 : 3)

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากในยุคปัจจุบันข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพการคิด ได้แก่ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ควรเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวผู้เรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ รวมถึงเหตุการณ์ หรือแนวความคิด โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการค้นคว้า หรือการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ของผู้เรียน อาจทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้ลึกเพิ่มพูนทักษะ และประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดศักยภาพทางความคิด ได้แก่ คิดไตร่ตรอง คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนกระตุ้นให้เป็นผู้แสวงหาความรู้ และมีทักษะในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (กรมวิชาการ อ้างถึงใน รุณนัส มานวงษ์, 2550 : 4)

คุณลักษณะของสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ ช่วยส่งเสริมการสร้างความรู้ของผู้เรียนช่วยส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมุ่งเน้นการพัฒนาการคิดของผู้เรียน เป็นสื่อที่หลากหลาย ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการ ตลอดจนสิ่งที่มีตามธรรมชาติ และเป็นสื่อที่อยู่ตามแหล่งความรู้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยพัฒนาการทำงานเป็นทีม (รุณนัส มานวงษ์, 2550 : 5)

ประเภทของสื่อการเรียนรู้ (กรมวิชาการ อ้างถึงใน รุณนัส มานวงษ์, 2550 : 4) ได้จำแนกประเภทของสื่อการเรียนรู้ ดังนี้ ประการแรก สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร ฯลฯ ประการที่สอง สื่อเทคโนโลยี ได้แก่ แดบบันท์ภาพ วิดีทัศน์ เทปเสียง สไลด์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน สื่อบนเครือข่าย (Web-based Learning) การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน และการศึกษาผ่านดาวเทียม ประการที่สาม สื่อที่เป็นกิจกรรม/กระบวนการ (กิจกรรมที่จัดเพื่อฝึกกระบวนการคิด และการปฏิบัติ การแสดงละคร บทบาทสมมติสถานการณ์จำลอง การทำโครงการ ฯลฯ) ประการที่สี่ สื่อบุคคล รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ประการที่ห้า สื่อธรรมชาติและ

สิ่งแวดลอม และประการสุดท้าย สื่อวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ รวมถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์

ความสำคัญของการเรียนรู้ ได้แก่ (รฐนัส มานวงศ์, 2550 : 8) ประการแรก ช่วยให้ผู้เรียน เกิดความเข้าใจ และสร้างความคิดรวบยอดในเรื่องที่เรียนได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น ประการที่สอง ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ประการที่สาม ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง ประการที่สี่ สร้างสภาพแวดลอมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ ประการที่ห้า ส่งเสริม การมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน ประการที่หก เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจ และความสามารถ ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันให้สามารถเรียนรู้ได้ทัดเทียมกัน ประการที่เจ็ด ช่วยเชื่อมโยง สิ่งที่ไกลตัว ผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน ประการที่แปด ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ประการที่เก้า ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย ประการที่สิบ ช่วยกระตุ้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเชิง เนื้อหา กระบวนการและความรู้เชิงประจักษ์ และประการสุดท้าย ส่งเสริมให้เกิดทักษะ ได้แก่ ทักษะ การคิด ทักษะการสื่อสาร

แนวทางในการพัฒนา และการใช้สื่อการเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ประสบ ผลสำเร็จนั้น ครูผู้สอนจะต้องทำการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พร้อม ๆ กับการผลิตและ การใช้สื่อการเรียนรู้ แนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ มีดังต่อไปนี้ (รฐนัส มานวงศ์, 2550 : 8)

1. วิเคราะห์วัตถุประสงค์ เนื้อหา
2. วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา
3. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรพิจารณาลักษณะของ กิจกรรมดังต่อไปนี้ ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติอย่างคืบตัว เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่ง การเรียนรู้ต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดแก้ปัญหา หรือพัฒนาชิ้นงาน หรือโครงการ และ ต้องคำนึงให้ผู้เรียนร่วมเรียนรู้ หรือทำงานเป็นกลุ่ม
4. วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น จะต้องสื่อการเรียนรู้ประเภทใดที่ช่วย สร้างความเข้าใจในความคิดรวบยอดนั้นได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเน้นกิจกรรมที่ผ่านกระบวนการที่ผู้เรียน ต้องลงมือค้นหาคำตอบ ทำความเข้าใจด้วยตนเอง หรือสะท้อนการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
5. จัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ อาจจะผลิตขึ้นมาใหม่ หรือปรับปรุงจากของเดิม อาจอยู่ใน รูปของชุดการทดลอง ชุดกิจกรรม สิ่งตีพิมพ์ เช่น เอกสาร ตำรา วารสาร เป็นต้น เทคโนโลยีสารสนเทศ ต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต E-learning มัลติมีเดีย Web-based learning เป็นต้น แหล่งตามธรรมชาติ และ แหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ

6. นำไปใช้ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เรียน ครูผู้สอน สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก

7. ประเมินผลสื่อ โดยพิจารณาจาก

7.1 ประเมินผลผลิต คือ ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่อ และด้านประเมินผล

7.2 ประเมินบริบทการใช้ เพื่อหาบริบทที่เหมาะสมในการใช้สื่อการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพในสภาพจริง เช่น การจัดจำนวนสมาชิกในกลุ่มที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในกิจกรรมการแก้ปัญหาที่ใช้ Web-based learning

7.3 ประเมินด้านความคิดเห็น เจตคติที่มีต่อการเรียนจากสื่อการเรียนรู้

7.4 ประเมินด้านความสามารถ (Performance) ของผู้เรียน ความสามารถของผู้เรียน ประเมินได้จากการกระทำที่แสดงออกโดยตรงจากการทำงานด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น สถานการณ์ที่กำหนดให้เป็นสภาพจริงหรือใกล้เคียงกับสภาพจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแก้ปัญหา หรือปฏิบัติงานจริง อาจประเมินได้จากกระบวนการทำงาน กระบวนการคิด (Cognitive process) โดยเฉพาะการคิดในระดับสูง (Higher-order thinking) ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดแบบสร้างสรรค์ การคิดเชิงเหตุผล เป็นต้น นอกจากนี้ อาจประเมินเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน เช่น กระบวนการการแก้ปัญหา

7.5 ประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ลำดับชั้นในกระบวนการเรียนรู้

มุลลีย์ (Mouly อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551 : 1) กำหนดลำดับชั้นในกระบวนการเรียนรู้ไว้ 7 ชั้น ดังนี้

1. เกิดแรงจูงใจ (Motivation) เมื่อใดก็ตามที่อินทรีย์เกิดความต้องการหรืออยู่ในภาวะที่ขาดสมดุลก็จะมีแรงขับ (Drive) หรือแรงจูงใจ (Motive) เกิดขึ้นผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเพื่อหาสิ่งที่ขาดไปนั้นมาไว้ร่างกายที่อยู่ในภาวะที่พอดี แรงจูงใจมีผลให้แต่ละคนไวต่อการสัมผัสสิ่งเร้าแตกต่างกัน เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทาง และความเข้มของพฤติกรรม และเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นสำหรับการเรียนรู้

2. กำหนดเป้าประสงค์ (Goal) เมื่อมีแรงจูงใจเกิดขึ้นแต่ละบุคคลก็จะกำหนดเป้าประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป้าประสงค์จึงเป็นผลบั่นปลายที่อินทรีย์แสวงหา ซึ่งบางครั้งอาจจะชัดเจน บางครั้งอาจจะเลื่อนลอย บางครั้งอาจกำหนดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสรีระหรือบางครั้งเพื่อสนองความต้องการทางสังคม

3. เกิดความพร้อม (Readiness) คนแต่ละคนมีขีดความสามารถที่จะรับและความต้องการพื้นฐานเพื่อที่จะแสวงหาความพอใจ หรือหาสิ่งที่สนองความต้องการ ได้จำกัดและแตกต่างกันไปตามสภาพความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่น เด็กทารกซึ่งมีความเจริญทางสรีระยังไม่มากก็จะ

ไม่พร้อมที่จะเรียนรู้วิธีการหาอาหารด้วยตนเองได้ เด็กที่ร่างกายอ่อนแอ หรือมีความบกพร่องของอวัยวะบางส่วนก็จะไม่พร้อมในการเล่นกีฬาบางอย่างได้ กล่าวได้ว่า สภาพความพร้อมในการเรียนของบุคคลนั้นจะต้องอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ หลายประการ อาทิเช่น ความเจริญเติบโตของโครงสร้างทางร่างกาย การจูงใจประสบการณ์ด้วย เป็นต้น เรื่องของความพร้อมนี้นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะต้องดี ก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้

4. มีอุปสรรค (Obstacle) อุปสรรคจะเป็นสิ่งขวางกั้นระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจกับเป้าประสงค์ ถ้าหากไม่มีอุปสรรค หรือสิ่งกีดขวางเราก็จะไปถึงเป้าประสงค์ได้โดยง่าย ซึ่งเราก็ถือว่าสภาพการณ์เช่นนี้ ไม่ได้ช่วยให้เกิดความต้องการที่จะแก้ปัญหา และเรียนรู้ ตรงกันข้ามการที่เราไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้จะก่อให้เกิดความเครียด และจะเกิดความพยายามที่จะหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

5. การตอบสนอง (Response) เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ มีเป้าประสงค์ เกิดความพร้อมและเผชิญกับอุปสรรคเข้าก็จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น พฤติกรรมนั้นอาจเริ่มด้วยการตัดสินใจ เกิดอาการตอบสนองที่เหมาะสมทดลองทำแล้วปรับปรุงแก้ไขการตอบสนองนั้นให้แก้ปัญหาได้ดีที่สุด ซึ่งแนวทางของการตอบสนองอาจมุ่งสู่เป้าประสงค์โดยตรงหรือโดยทางอ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง

6. การเสริมแรง (Reinforcement) การเสริมแรงก็หมายถึง การได้รางวัลหรือให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งปกติผู้เรียนจะได้รับหลังจากที่ตอบสนองแล้ว ตัวเสริมแรงไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของ หรือวัตถุที่มองเห็นได้เสมอไป เพราะความสำเร็จ ความรู้ ความก้าวหน้า ฯลฯ ก็เป็นตัวเสริมแรงได้เช่นเดียวกัน

7. การสรุปความเหมือน (Generalization) หลังจากที่ผู้เรียนสามารถตอบสนองหรือหาวิธีการที่จะมุ่งสู่เป้าประสงค์ได้แล้ว เขาก็อาจจะประสงค์ใช้กับปัญหา หรือสถานการณ์ที่จะพบในอนาคตได้นั้น ก็แสดงว่า ผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะสรุปความ เหมือนระหว่างสถานการณ์การเรียนรู้ ที่มีมาก่อนกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เพิ่งจะพบใหม่ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของพฤติกรรม การเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป

แนวคิดเกี่ยวกับช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร

สื่อและสภาพของบุคคลเกี่ยวกับการรับสาร

การที่บุคคลจะรับรู้ สารหรือรับสารอย างใดอย างหนึ่ง ย ่อมมีส วนที่ เกี่ยวข องสำคัญ 2 ประการ คือ สื่อหรือช องทางในการรับรู้ สารของบุคคล และลักษณะ หรือสภาพของบุคคลขณะนั้น ที่รับรู้ สารนั้น (จิตติมา แก วแท , 2549 : 24 - 25)

1. สื่อหรือช องทางในการรับรู้ สารของบุคคล

ช องทางในการรับรู้ ของบุคคลโดยทั่วไปจะหมายถึงอวัยวะ และประสาท สัมผัสทั้ง 5 อันได้แก่ ตา - ประสาทตา หู - ประสาทรับเสียง จมูก - ประสาทรับกลิ่น ลิ้น - ประสาทรับรส และกาย - ประสาทสัมผัสของร างกาย สำหรับช องทางในการรับรู้ ภาษาทั้งที่เป นวัจนภาษา และ อวัจนภาษา ส วนใหญ่ บุคคลใช้ ตา - ประสาทตา และหู - ประสาทรับเสียงเป นช องทางในการรับรู้

2. ลักษณะหรือสภาพของบุคคลขณะรับสาร

ลักษณะหรือสภาพของบุคคลขณะรับสารที่สำคัญได้ แก ประการแรก ความใส ใจ และประสบการณ์ เดิม ประการที่สอง ความไวต อการร สึก (Sensitive) หรือ ไซ ว า “ความไหว ร สึก” ประการที่สาม ทักษะที่มีต อผู้ ส งสาร ประการที่สี่ ความต องการในขณะนั้น

2.1 ความใส ใจและประสบการณ์ เดิม เป นองค ประกอบที่สำคัญอย างยิ่งของกระบวนการรับรู้ เพราะการรับรู้ ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ ต องมีองค ประกอบทั้ง 4 ประการคือ สิ่งเร ้า ที่จะรับรู้ อวัยวะสัมผัส และความร สึกสัมผัส ประสบการณ์ เดิม หรือความร เดิมเกี่ยวกับสิ่งเร ้าที่ใด สัมผัส และความใส ใจหรือความตั้งใจที่จะรับรู้ ดังใด กล ว ๆ ไว แล ว

2.2 ความไวต อการร สึก เป นลักษณะเฉพาะที่ทำให้ บุคคลเกิดการรับรู้ สิ่งเร ้าต าง ๆ ได้ เร็ว - ช ้า ต างกัน ทั้ง ๆ ที่มีความใส ใจและประสบการณ์ เดิมคล ายคลึงกัน

2.3 ทักษะ (Attitude) เป นสภาพจิตใจของบุคคลอันมีผลเนื่องมาจากการใด รับประสบการณ์ที่ทำให้ บุคคลมีท าทิต อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย างใดอย างหนึ่ง อาจเป นไปในทางบวก หรือลบ ก็ได้ ทักษะนี้มีอิทธิพลต อการรับรู้ บุคคล กล วก็คือ ด้านสิ่งเร ้าชนิดเดียวกัน หรือสภาพเดียวกัน ถ ้าบุคคลมีทัศนคติต อสิ่งเร ้านั้นต างกัน บุคคลก็จะรับรู้ สิ่งเร ้านั้นในลักษณะต างกัน

2.4 ความต้องการ เป้าหมายของบุคคลที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลอยู่ในสภาวะขาดสมดุล เช่น ต้องการอาหารเพราะร่างกายขาดอาหาร ต้องการนอนเพราะขาดการพักผ่อน ความต้องการของบุคคลมีส่วเกี่ยวข้องให้กับการรับรู้มีหรือไม่ มีประสิทธิภาพใด กล่าวคือ ถ้าสิ่งเรานั้นปรากฏสอดคล้องกับความต้องการ การรับรู้ก็จะเกิดขึ้นได้โดยง่ายรวดเร็ว แต่ถ้าสิ่งเรานั้นปรากฏไม่สอดคล้องหรือตรงข้ามกับความต้องการขณะนั้น การรับรู้อาจต้องใช้เวลานานขึ้น เช่น ในขณะที่ร่างกายกำลังต้องการกินอาหารอย่างมาก และสิ่งเรานั้นปรากฏ ก็คืออาหาร บุคคลรับรู้ได้ถูกต้องในลักษณะที่ต้องการอาหารอย่างมาก เช่นกัน สิ่งเรานั้นปรากฏ ไม่ใช่อาหารแต่อาจเป็นรูปจำลองที่มีลักษณะใกล้เคียงและกินไม่ได้ บุคคลอาจรับรู้สิ่งเรานั้นว่าเป่าอาหาร และพยายามจะกินให้ได้อีกว่าจะรับรู้ว่าจะกินไม่ได้ก็อาจต้องใช้เวลานาน เป้าหมาย

ในแง่ของการรับรู้ภาษาของบุคคล ถ้าตัวภาษาเหมาะสม และผู้สื่อสารมีคุณลักษณะเหมาะสม กับภาษาที่ใช่สื่อหรือช่องทางใดในการส่ง ผู้รับย่อมรับรู้ได้ง่าย ดังนั้น ช่องทางในการสื่อสาร จึงไม่ได้อำนาจให้เกิดความแตกต่างกันในแง่ผลการรับรู้ของบุคคล แต่แตกต่างกันในแง่ปริมาณหรือจำนวนของบุคคลที่จะรับรู้มากกว่า เช่น ถ้าการใช้ภาษาสื่อสารมีเพียงมนุษย์เท่านั้น เป้าหมายสื่อหรือช่องทาง การสื่อสาร ปริมาณผู้รับรู้ ก็จะมีอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ถ้าใช้อุปกรณ์อื่นเข้ามาช่วย เป้าหมายสื่อหรือช่องทางในการสื่อสาร ภาษาสื่อสาร เช่น เครื่องขยายเสียง วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ปริมาณผู้รับรู้ ก็จะมีจำนวน มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการใช้สื่อหรือช่องทางใดต่างกันนี้จะทำให้การรับรู้แตกต่างกันได้ ถ้าผู้สื่อสาร ในแต่ละสื่อใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับสื่อ เช่น ไปใช้ภาษาทางประกอบการสื่อมากเกินไปในสื่อที่เป่าวิทยุกระจายเสียง ทำให้ภาษาพูดห้วน หรือสั้นเกินไป หรือใช้ภาษาพูดในสื่อที่เป่าวิทยุโทรทัศน์มากเกินไปทั้ง ๆ ที่ควรจะใช้ภาษาทางหรือภาพการเคลื่อนไหวที่มีความแปรเปลี่ยนมาก ๆ แทน หรือใช้ภาษาเขียนที่มีขนาดเล็กเกินไปในสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์สำหรับเด็กแทนที่จะใช้ภาษาเขียนที่มีขนาดอักษร ค่อนข้างโต ด้วยจำนวนคำแต่บ่อยพอเหมาะที่มีสีสัน และคู่มือชีวิตชีวา ฯลฯ เป้าหมาย

แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท (อ้างถึงใน จิตติมา แก้วแท้, 2549 : 33) แบ่งสื่อออกเป่า 5 ประเภท ดังนี้

1. สื่อประเภทคำพูด ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ เครื่องขยายเสียง แถบเสียง แผ่นเสียง

2. สื่อประเภทลายลักษณ์อักษร ใด แก เอกสารสิ่งพิมพ์ ชนิดใด ่าง ๆ เช่น น หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร วารสาร จุลสาร เอกสารแผ่นพับ หนังสือเล่มเล็ก ไปสเตอร์ ใบปลิว รายงานประจำปี วารสารประชาสัมพันธ์ วิดีโอเทป โทรเลข โทรสาร รวมทั้ง คอมพิวเตอร์

3. สื่อประเภทภาพและสัญลักษณ์ ใด แก การแสดงภาพแผ่นป้าย าย โฆษณาริมทางหลวง ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือป้ายโฆษณาข้างทางรถประจำทาง หรือที่ ายรถประจำทาง ป้ายตามที่พัสดุโดยสารรถประจำทาง สถานีรถไฟ ป้ายตามสี่แยกและริมทาง วน

4. สื่อประเภทภาพและเสียงหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งรวมทั้งวิทยุ และโทรทัศน์ ป จุบัน สื่อโทรทัศน์ เป นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีบทบาทมากที่สุด โดยเขา มาแทนที่ ภาพยนตร์ และ สื่อที่แตกแขนงต อเนื่องจากโทรทัศน์ ก็คือเทปภาพ ทัศน์ หรือวิดีโอ ซึ่งนอกจากจะเป นสื่อในการ ใ ความบันเทิงแล วยังเป นสื่อ สำหรับใ ข าวสารแก ุ วมอีกด วย

5. สื่อเบ็ดเตล็ด ใด แก จดหมายส่งตรงไปยังผู้รับ ผน ำ เครื่องใช้ ของชำร่วยใด ่าง ๆ เช่น น ไม ิ๊ดไฟ กระเป ำหรือถุงใส่ ของ เสื้อยืด ปฏิทิน ฯลฯ สื่อ ประเภทนี้มักจะใ ้ผสมกับสื่ออื่น ๆ เพื่อเป นการเตือนใ ระลึกหรือใ ำข าวสารแก ุ วมอีกด วย

ช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสาร (Communication channel) คือ สื่อกลางสำหรับให้นำข่าวสารไปยัง ผู้รับข่าวสาร หรือเป็นตัวกลางที่ข่าวสารเคลื่อนไหวระหว่างผู้ส่งข่าวกับผู้รับสารลักษณะของ ช่องทางการสื่อสารประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ต้องมีตัวนำข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ต้องมีวิธีการที่จะ บันทึกข่าวสารลงในตัวนำข่าวนั้น และต้องมีตัวนำข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับที่เราต้องการได้สิ่งที่ เรียกว่าช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ ประการแรก คือ คลื่นเสียง ซึ่งจะนำเสียงของบุคคลแรกให้บุคคล ที่ 2 ได้ยิน ประการที่สอง ผู้ส่งข่าวจะต้องมีความสามารถในการพูดคือ พูดเป็นภาษาที่คนอื่นเข้าใจได้ และรับข่าวก็ต้องฟังเป็น และประการสุดท้าย การที่จะทำให้คลื่นเสียงคลื่นที่ได้จากผู้พูดไปยังผู้ฟัง จะต้องมื่อากาศเป็นตัวรองรับ

ในแง่ของจิตวิทยา ช่องทางการสื่อสารคือ ความรู้สึกที่ผู้รับข่าวสารสามารถรับรู้ข่าวสาร จากผู้ส่งข่าวได้ หมายความว่า เราได้จำกัดความของช่องทางการสื่อสารในฐานะที่เป็นกลไก อย่างหนึ่งของความรู้สึกภาษาที่จะรับรู้ข่าวสารช่องทางการสื่อสารจึงรวมถึงการมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้ยิน และการรู้รส

โดยสรุป ช่องทางการสื่อสารคือ วิธีที่จะติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้ข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร โดยอาศัยช่องทางไปสู่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การมองเห็น การสัมผัส การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส โดยช่องทางคือ การบันทึกข้อความคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร การพูด การสื่อสารความหมายที่มีประสิทธิภาพ ควรใช้ช่องทางหลาย ๆ ช่องทาง (ชฎากรณ์ หลวงแก้ว, 2549 : 27)

แนวคิดและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นมาอันยาวนาน ถ้าย้อนหลังไปเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2495 เนื่องในพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” (ถวัล มาศจรัส, 2550 : 1) นับตั้งแต่นั้นมา พระองค์ได้ทรงทุ่มเทพระวรกายและสติปัญญาร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกรของพระองค์และบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของพสกนิกรเป็นที่ตั้ง โดยใช้หลักคุณธรรม และความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชา ความชำนาญ และประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนา (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ม.ป.ป. : 5)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผล และไม่ประมาท พร้อมทั้งมีความรอบรู้ และมีคุณธรรม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างที่พสกนิกรชาวไทยควรจะน้อมนำไปปฏิบัติ อีกทั้งได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งที่ขออัญเชิญมาบางตอน ดังนี้ (คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.), ม.ป.ป. : 2)

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเท สร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการ สัมพันธ์กับสภาพของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความ ไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ อย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้” (คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป. : 3)

จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา จะพบว่า พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอมี พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ที่ดีในตัว และทรงเตือนประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ที่ถูกต้องตามหลักวิชาและการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติ และการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นที่ รู้จักกันดี ใช้ชื่อว่า เศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างเช่น วิฤทธิเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 เป็นบทเรียนของ การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่ไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพ ขององค์กร ภูมิสังคมของประเทศ หรือความพร้อมของคนและระบบ นอกจากนี้แล้ว การหวังพึ่งพิง ความรู้ เงินลงทุน หรือตลาดจากภายนอกประเทศมากเกินไปโดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศ ให้มั่นคงและเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของ ปัจจัยภายในและภายนอก (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ม.ป.ป. : 6) ในขณะเดียวกัน ปัญหาซึ่งทับถมมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ก่อให้เกิด ความเหลื่อมล้ำในการกระจายทุน กระจายความเจริญ และกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคน และในเชิง พื้นที่เกิดปัญหาทางสังคม ความข้อยกเว้นทางศีลธรรม ความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมที่ดีของ สังคมไทย ตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (คณะอนุกรรมการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ม.ป.ป. : 6 - 7)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทรงเห็นความสำคัญของความ “พออยู่พอกิน” ซึ่งมีผลต่อราษฎร และประเทศชาติที่สำคัญคือ เป็นแบบอย่างที่ดีให้คนไทยดำเนินชีวิตบนทางสายกลางมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตน และดำรงชีวิตอย่างรู้จัก “คิด อยู่ ใช้ กินอย่างพอเพียง” (คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป. : 4)

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจพอเพียง (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศ ตระหนักถึงพระราชดำริดังกล่าว จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สรุปออกมาเป็นนิยามความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและได้อันเชิญมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับ และทุกภาคส่วนของสังคมมีความเข้าใจในหลักปรัชญาฯ และนำไปเป็นพื้นฐานและแนวทางการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข สังคมมีความเข้มแข็ง และประเทศชาติมั่นคงในที่สุด (คณะอนุกรรมการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ม.ป.ป. : 7 - 8)

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสในวาระต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“... คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัยว่าเมืองไทยเซ็กซี่ ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกินพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกินพออยู่พอกินมีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพออยู่ พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ว่ามีพอกินพออยู่ พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพออยู่นี้ได้ เราก็จะ ยอดยิ่งยอดได้...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตวันพุธที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2517)

“...ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การทุ่มเทสร้างเครื่องจักรกลอันก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นใช้ในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรม เพิ่มขึ้นรวดเร็วและมากมาย จนอาจถึงขั้นฟุ่มเฟือย พร้อมกันนั้นก็ทำให้คนว่างงานลงเพราะถูกเครื่องจักรกลแย่งไปทำ เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากตกต่ำ

ทางเศรษฐกิจขึ้น เพราะคนที่ว่างงานยากจนลงและผู้ผลิตก็ขาดทุน เพราะสินค้าขายไม่ออก จึงน่าจะต้องคิดเปลี่ยนแนวคิดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเจริญด้านอุตสาหกรรม ไปบ้างให้สมดุลกับด้านอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอด...”

(พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษา จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2518)

“... การจะเป็นเช่นนั้น ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...”

... ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้อง ทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกล เท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าถ้าสมัยจริง อาจจะมีสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียกว่า เป็นเศรษฐกิจ การค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เคยรู้ลึกลงว่า ไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มี บุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...

... ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แต่ครั้งก็ไม่ต้อง อาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้อง ใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนที่ใจร้อน เพราะเดือดร้อนแต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ก็สามารถ ที่จะแก้ไขได้...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540)

“... เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่า ให้พอเพียง ในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่นให้สามารถที่จะมีพอกิน เริ่มด้วย พอมี พอกิน พอมีพอกินนี้ได้พูดมาหลายปี 10 กว่าปีมาแล้ว ให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้ เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเอง นั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง เหมือนกัน แต่ว่าค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมา...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2542)

“... ฉันทพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200 - 300 บาท ขึ้นไป เป็น 2 หมื่น 3 หมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉันท

เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำเป็น Self-sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิด คือ เป็น Self-sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดู TV ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อ TV ดู เขาต้องการดูเพื่อสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามี TV ดู แต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้นมี TV เขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัด Suit และยังไม่ใส่ Necktie Versace อันนี้ก็เกินไป . . .”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2544)

แนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ นั้น กระชับและชัดเจนยิ่ง นอกจากนี้ สุขเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ยังได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ดังนี้ “เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว” จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ง่ายมีความหมายที่ชัดเจน ไม่ยากแก่การรับรู้และการนำไปปฏิบัติ ดังจะเห็นเป็นรูปธรรมที่ปรากฏชัดเจนใน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดผลสำเร็จแล้วมากมาย

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548 : 5)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสในวาระต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“... คำว่าพอเพียงไม่ได้ หมายถึง การมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมี พอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนมีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียง ได้ให้พอเพียงนี้

หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความเจริญ เศรษฐกิจพอเพียงนี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราอยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนพอเพียง ...”

“... ทางความคิดก็เหมือนกัน ไม่ใช่ทางกาย เท่านั้น ถ้ามีใครมีความคิดอย่างหนึ่ง และต้องการบังคับให้คนอื่นคิดอย่างเดียวกับตัว ซึ่งอาจจะเป็นความคิดที่ไม่ถูก ก็ไม่สมควรทำ ปฏิบัติอย่างนี้ก็ไม่ใช่การปฏิบัติแบบพอเพียง ความพอเพียงในความคิด ก็คือแสดงความคิดของตัวเอง ความเห็นของตัวเอง และปล่อยให้คนอื่นพูดบ้าง และมาพิจารณาว่าที่เขาพูดกัน โดยที่ไม่รู้เรื่องกัน ก็จะกลายเป็นการทะเลาะกัน จากการทะเลาะด้วยวาจาก็กลายเป็นการทะเลาะด้วยกาย ซึ่งในที่สุดก็นำมาสู่ความเสียหายแก่ผู้ที่เป็นตัวละครทั้งสองคน ถ้าเป็นหมูก็เลยเป็นการตีกันอย่างรุนแรงได้ ซึ่งจะทำให้คนอื่นอีกมากเดือดร้อน ฉะนั้นความพอเพียง ก็แปลว่า ความพอประมาณ และความมีเหตุผล ...”

(พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2541)

“... เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้าแล้วย้าอีกแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency economy ใครต่อใครก็ต่อว่าไม่มี Sufficiency economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ หมายความว่าประหยัด แต่ไม่ใช่ประหยัด ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยความเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทุกคนจะมีความสุขแต่พอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากที่สุด เพราะว่าคนหนึ่งนั่งอยู่ที่นี้อีกคนอยากจะนั่งเก้าอี้เดียวกันนั่งได้ไหม ใ้ันนี้ก็พูดมาหลายปีแล้วแต่แต่ละคนก็สั่นหัวว่านั่งไม่ได้ เพราะว่าเดือดร้อน เบียดเบียน ...”

(พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2543)

“... ความสะดวกจะสามารถสร้างอะไรได้มาก นี่คือนโยบายพอเพียง สำคัญว่าต้องรู้จักขั้นตอน ถ้านี้จะทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียง ถ้าไม่เร็ว ซ้ำไปก็ไม่พอเพียงต้อง

ให้รู้จักก้าวหน้า โดยไม่ทำให้คนเดือดร้อน อันนี้ เศรษฐกิจพอเพียงคงได้ศึกษามาแล้ว เราพูดมาแล้ว 10 ปี ต้องปฏิบัติด้วย...”

(พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2546)

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544 : 284) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถ อิ่มชูตัวเอง (Relative self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจ ของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถ สร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2542 : 47) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นปรัชญาของการพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีฐานคิดสำคัญที่การพัฒนาคนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมควบคู่ไปกับการจรรโลงรักษาวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาคนจะต้องเริ่มที่การพัฒนา ความคิด และจิตใจของคนให้รู้จักใช้ตามอัตภาพ และความจำเป็นในการดำรงชีวิต

ประเวศ วะสี (2542 : 4 - 6) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่แบบพอเพียงแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและ ทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากิน ได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้แก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ สัมพันธ์กัน อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตจากฐานทาง วัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากพองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำ สวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูบวาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงาน ไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชาชนมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินไป จึง สุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยนรุนแรง มาตัวตาย ดิศยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคง จึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสุข ความสมดุล คือ ความปกติ และยั่งยืน ซึ่งอาจเรียก เศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ และเศรษฐกิจ ศีลธรรม คือ เศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามา ด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความหมาย ที่ดี ที่หมายถึง ความเจริญที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันแต่ไม่มีการ นำเอาคำว่า เศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วนที่หมายถึง การแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วน ก็ทำลายสิ่งอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติ

การสัมมนาผู้นำชุมชนจากภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้ร่วมกันค้นหาความหมาย และ ให้คำนิยามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งอาจมีมุมมอง ที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปและแบ่งแยกความหมายของหลักปรัชญาดังกล่าว ได้เป็น 3 ระดับ คือ **ระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิเวธ** (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ดังนี้คือ (กลุ่มงานเศรษฐกิจ พอเพียง, ม.ป.ป. : 10 - 15)

1. ระดับจิตสำนึก เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุข และ ความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิต อย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้หือคอยาก หรือ โลกแล้วตัดดวง หรือเบียดเบียน ผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเพื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่า ระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักการ เศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลักการ 3 ประการ คือ

1.1 การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการพยายาม ทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

1.2 การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ เมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไปตามเหตุ และปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่น และมีการปรึกษาหารือ ถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

1.3 การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้ เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

2. ระดับปฏิบัติ คือ แนวทางในการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัติ ได้เป็น 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 พึ่งตนเองได้ ชั้นที่ 2 การอยู่ได้อย่างพอเพียง ชั้นที่ 3 การอยู่ร่วมกัน อย่างเอื้ออาทร และชั้นที่ 4 การอยู่ดียั่งยืนขึ้นด้วยการเรียนรู้ โดยแต่ละชั้นตอนรายละเอียด มีดังนี้

ขั้นที่ 1 สมาชิกในชุมชนควรมียึดหลักของการ **พึ่งตนเอง** คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดีและประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยสมาชิกแต่ละคนจะต้องรู้จักตนเอง เช่น รู้ข้อมูลรายรับ - รายจ่ายในครอบครัวของตนเอง และสามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตนไม่ให้เกินพอดี และสมาชิกจะต้องรู้จักดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยเฉพาะควรสามารถพึ่งตนเองในเรื่องของปัจจัยสี่ให้ได้ระดับหนึ่ง

ขั้นที่ 2 หลังจากที่สมาชิกพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ดังกล่าวข้างต้นได้แล้ว สมาชิกทุกคน ควรพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้โดยไม่ให้รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 3 สมาชิกในชุมชนควร **อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร** คือ มีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำได้เพื่อนและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดีที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ เช่น ในการจัดการทรัพยากรป่าใน สมชกที่อาศัยอยู่บริเวณป่าจะมุ่งเก็บผลผลิตจากป่า เพื่อมาใช้ในการยังชีพให้พออยู่พอกิน พอเหลือจึงค่อยแจกจ่ายออกไปด้วยวิธีให้ไม่ใช่ด้วยวิธีการขาย ซึ่งเมื่อทำได้ดังนี้ ก็จะทำให้สมาชิกมีทรัพยากรใช้หมุนเวียนได้ตลอดทั้งปีอย่างพอเพียงเพราะเก็บไปเพื่อกิน ไม่ได้เก็บไปขายเพื่อร่ำหาเงิน ซึ่งการมีจิตใจที่แบ่งปันกันนี้จะเป็นพื้นฐานทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกต่อไป

ขั้นที่ 4 สมาชิกควร **อยู่ดี ยั่งยืน ด้วยการเรียนรู้** คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ และประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเอง หรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเอง และผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอด และเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคง และยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรม และวัฒนธรรมเป็นค่านิยม ไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

3. ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมไปถึงการวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้นด้วย กล่าวคือ สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ ให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายไปถึงในระดับสังคม ดังนี้

3.1 ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกาย และทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น รวมทั้ง ไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเอง และครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเอง ได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

3.2 ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชน มีความพอเพียงในระดับครอบครัว ก่อนที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ อาทิ ทรัพยากร ภูมิปัญญา หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชน โดยรวมในที่สุด

3.3 ความพอเพียงในระดับสังคม คือ การรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง ที่มีความพอเพียงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548 ก : 13)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำเผยแพร่ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป อ้างถึงในคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548 ก : 8)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548ก : 15)

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **ค่านิยม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เงื่อนไขของความรู้ หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ความรอบรู้ คือ ความรู้ลึกในงานที่ทำและความรู้กว้างในสภาวะแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำ ความระลึกรู้ (สติ) คือ การยั้งคิดพิจารณาและรู้ทันสภาวะการณ์ ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำการใด ๆ และความรู้อึด (ปัญญา) คือ การเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ถูกต้องตามเหตุตามผลและความจริง

เงื่อนไขของคุณธรรม เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงาม ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำซื่อตรงต่อหน้าที่ การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาเปรียบ ความอดทน มีความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดและพลังพลาด

ก่อนตัดสินใจทำการสิ่งใด ทั้งการงานและการดำรงชีวิต ควรพิจารณา ดังนี้
(คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550ก : 5 - 6)

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความพอดีของแต่ละคน แต่ละครอบครัว แต่ละองค์กรไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน เราต้องประมาณรู้ของเราเองว่า อัตรภาพของเราอยู่ตรงไหน สถานภาพ ฐานะการเงิน และความสามารถของเรา มีแค่ไหนง่าย ๆ ก็คือ เราต้องรู้กำลัง ฐานะของเราเอง จะทำอะไรก็แล้วแต่ จะซื้อ หรือจะลงทุน ก็ควรทำตามที่กำลังของเรามี และก็ไม่เดือดร้อนตนเอง คือไปกู้หนี้ยืมสินมากมายจนเกินฐานะตนเอง

ถ้าคนรวยจะซื้อรถราคาแพงก็ย่อมทำได้ และถ้ามันพอประมาณสำหรับเขาแต่ในขณะที่คนฐานะปานกลาง จะซื้อรถก็ต้องคิดว่ามันพอเหมาะกับกำลังของตน คนที่ทำงานแล้ว หาเงินได้ด้วยตนเอง เก็บออมเงินไว้พอสมควร หากเขาจะตัดสินใจซื้อกระเป๋าสวยหรูมาถือก็ไม่น่าจะเป็นอะไร ถ้าเขาไม่ได้ไปเบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่น

แต่ถ้าเด็กวัยรุ่นแอบเจียดเงินค่าเทอมมาซื้อกระเป๋าสวยหรูเพื่อถือไปอวดเพื่อน ก็คงไม่เหมาะสม ไม่พอประมาณ วัยรุ่นต้องตระหนักว่า เงินที่ใช้อยู่เป็นทุนที่มาจากหยาดเหงื่อของพ่อแม่ และควรใช้ไปในทางที่เกิดประโยชน์กับการศึกษาซึ่งจะเป็นหลักของตนในอนาคต

ในขณะที่เดียวกันวัยรุ่นก็ควรรู้จักแบ่งเวลาให้ถูกต้องพอประมาณกับสิ่งที่ตนกำลังทำ ก็ไม่ควรเขม็งเกลียวเคร่งเครียดเกินไป ต้องรู้จักพักผ่อน มีสันทนาการบ้าง ซึ่งก็ควรมุ่งไปในทางด้านกีฬา ศิลปะที่สร้างสรรค์ และรู้จักให้การช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

ในการทำธุรกิจ แต่ละองค์กรก็จะมีจุดดีที่ต่างกัน ถ้าเป็นองค์กรใหญ่ จะลงทุนทำอะไร ผู้บริหารต้องรู้ว่าแค่ไหนลงทุนแล้วครอบคลุมกับเนื้องาน หรือทั่วถึงคนในองค์กร เพราะถ้าน้อยเกินไปก็จะไม่สมฤทธิ์ผล แต่ถ้าเป็นองค์กรขนาดเล็ก ๆ การทำตามกำลังที่มีอยู่ จะทำให้ไม่ต้องแบกรับภาระมากมาย เกิดการควบคุมงานที่ทั่วถึงกว่า เกิดประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้มากกว่า

ความมีเหตุผล ความมีเหตุผลนั้น เราต้องคิดทบทวนอย่างรอบคอบ ต้องพิจารณาจากเหตุทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง และยังคงคำนึงถึงผลที่ตามมาด้วย

คำว่า “อยากได้” “ใครๆ เขาก็มีกัน” “กำลังอินเทอร์เน็ต” “มันเป็นแฟชั่น” “ไม่มีแล้วอายุเขาเยอะ” คำเหล่านี้ คือข้ออ้างของคนประเภทวัตถุนิยม เป็นความฟุ้งเฟ้อไม่ถือเป็นเรื่องผลของคนพอเพียง เนื่องจากเพราะคนพอเพียงจะคำนึงถึงประโยชน์มากกว่ารูปแบบ

“เราต้องลงทุนในเมกะโปรเจกต์ เพื่อกระตุ้นตัวเลขเศรษฐกิจและความสนใจลงทุนของชาวต่างชาติ” เป็นเหตุผลของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทั่วไป

ขณะที่ “เราต้องลงทุนในโครงการนี้แม้จะเป็นเมกะโปรเจกต์ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวก และเป็นประโยชน์สาธารณะ” นี้ต่างหากจึงจะเป็นเหตุผลที่แข็งแรงของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

ภูมิคุ้มกัน คือ การรู้จักการกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอันมาก ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของเรา เพราะอนาคตคือความไม่แน่นอน เราไม่อาจรู้ว่าสถานการณ์ของโลกจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร เศรษฐกิจจะผันผวนไปแค่ไหน ความต้องการของตลาดจะเป็นอย่างไร กระทบเราไม่อาจรู้ได้ว่า เราจะเจ็บป่วยเมื่อไหร่ หรือโชคจะเข้าข้างเราหรือไม่

ภูมิคุ้มกัน จะทำให้เราไม่ประมาท ทำให้เรารู้จักที่จะวางแผนที่ดีในวันนี้ เพื่อวันข้างหน้า ทำให้เรารู้จักหาทางหนีทีไล่ มีแผนสำรองเพื่อการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย ภูมิคุ้มกันสามารถป้องกันความเสี่ยงได้ในหลากหลายรูปแบบ

ในแง่ร่างกาย ถ้าเรียนหนัก ทำงานหนัก ก็ต้องพักผ่อนให้พอ กินอาหารที่มีประโยชน์ เพื่อจะได้แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย

ในแง่การเงิน ต้องมีเงินออมไว้เพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน ยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรือออมไว้เพื่อลงทุนเพิ่มเติม หรือเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ

ในแง่สังคม เราต้องมีเพื่อน มีคนรู้จัก เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในอนาคต

การพึ่งตนเองให้มากที่สุดนั้น นับว่าเป็นภูมิคุ้มกันที่ดียิ่ง ทำให้ตัวเรามีความแข็งแรง ชุมชนและประเทศมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการที่จะออกไปสู่กับโลกภายนอก

การตัดสินใจและการกระทำอะไรให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

ความรู้ คือ ความรอบรู้ในสิ่งที่จะทำอย่างทอ้งแท้ และรอบคอบ เป็นความรอบคอบที่จะนำ ความรู้มาพิจารณาเพื่อวางแผน ไม่หือหวา หุนหันพลันแล่น รวมทั้งความระมัดระวัง ใช้ความรู้ ให้เหมาะสมกับกาลและเทศะ

คนจะพอเพียงได้ต้องมีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำอย่างรอบด้าน ยิ่งรู้ลึกรู้จริง ก็ยิ่งดีต่อการปฏิบัติ

หากจะทำธุรกิจ ก็ต้องศึกษาธุรกิจนั้น ๆ จนกระจ่าง จนรู้จริง เช่น ทำอย่างไร มีบุคลากรใหม่ ตลาดเป็นอย่างไร มีคู่แข่งใหม่ หาลูกค้าอย่างไร จะผ่านอุปสรรคอย่างไร ถ้าเราจะทำอะไร ลักอย่างไร แต่เพราะเห็นคนอื่นเขาทำแล้วประสบความสำเร็จ เราก็จะล้มเหลวตั้งแต่ต้น

คุณธรรม หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญา ในการดำเนินชีวิต รู้จักการแบ่งปัน ไม่โลภ และไม่ตระหนี่ เป็นคนเก่งอย่างเดียวไม่พอ ต้องเป็นคนดีด้วย ความเก่ง และความดีของเราจะเอื้อประโยชน์แก่ตัวเรา และสังคม

คุณธรรม คือ ศักดิ์ศรีที่จะเกิดความภาคภูมิใจ คุณธรรมของเราจะค้ำจุนตัวเราเองและ คนรอบข้าง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ คำตอบของการอยู่รอด และหนทางสู่ความสุขของคนไทยทุกคนในวันนี้ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข จะอยู่ในจิตสำนึก และนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง อย่างจริงจัง

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปร ของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็น กรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับ ทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548 : 19 - 23)

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่เพียงพอ แม้กระทั่งสำหรับปลูกข้าวเพื่อการบริโภค และมีข้อสมมติว่ามีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคและยังชีพได้ในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการขั้นพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดในระดับครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือ จากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม

ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ

กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน การแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนาหรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ที่มีมิติ 4 ด้าน

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจนายทุนหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุม

4 ด้าน คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม และมิติด้านวัฒนธรรม (สมพร เทพสิทธิ์า, 2549 : 39 - 44)

1. มิติด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความยั่งยืนหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้สูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพพ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

2. มิติด้านจิตใจ

เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มียินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

สุเมธ ดันติเวชกุล (อ้างถึงใน สมพร เทพสิทธิ์า, 2549 : 40) ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “ใต้เบื้องพระยุคลบาท” ว่า เศรษฐกิจพอเพียงกล่าวโดยสรุป คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำเนินชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการคือ

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเข็มต่อชีวิตด้วยความสุจริตแต่อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาตน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “. . .บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดีคือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลดีแน่นอนและบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน . . .”

2. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดีเพื่อให้งานทั้งหมดเกื้อกูลสนับสนุนกัน”

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศไทยอย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมที่สอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “. . .จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษา ฯ คือเป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในห้องที่ เพราะว่าแต่ละห้องที่ สภาพฝนฟ้าอากาศและประชาชนในห้องที่ต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่าง ๆ กันมากเหมือนกัน. . .”

5. พึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถื่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค

3. มิติด้านสังคม

เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมั่งร่ำรวยทำลายกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่สภายูวพุทธิกสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่ออัญเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมยูวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ครั้งที่ 18 ในวันที่ 18 มกราคม 2530 มีข้อความที่สำคัญดังนี้

“ การสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทองหรือการช่วยตัวเองในปัจจุบันนี้ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความสงบให้เกิดขึ้นก่อนโดยเร็ว เพราะถ้าความสงบยังไม่เกิดเราจะคิดอ่านแก้ปัญหาหรือจะรวมกำลังกันทำงานช่วยตัวเองไม่ได้ ความสงบนั้น ภายนอก ได้แก่ สถานการณ์อันเรียบร้อยเป็นปกติ ไม่มีวุ่นวายขัดแย้ง ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบเบียดเบียนหรือมั่งร่ำรวยทำลายกัน ภายใน ได้แก่ ความคิดจิตใจที่ฟุ้งซ่าน หวั่นไหวหรือเดือดร้อนกระวนกระวาย ด้วยอำนาจความมักได้เห็นแก่ตัว ความร้ายกาจเพ่งโทษ ความหลงไหลห่อเหิม อันเป็นต้นเหตุของอกุศล ทุจริตทั้งหมด การทำความสงบนั้น ต้องเริ่มที่ภายในตัวในใจก่อน ”

4. มิติด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิต (Way of life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม และบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดการทุจริต คอร์รัปชันซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ สาเหตุประการหนึ่งของความยากจนคือ การขาดการประหยัด และอดออม ใช้เงินเกินกว่ารายได้ ใช้จ่ายเงินซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่เกิน

จำเป็น ใช้จ่ายเงินเพื่อการเที่ยวเตร่ และความสนุกสนานที่เกินขอบเขต คนไทยมักจะชอบแข่งขันในการใช้สินค้าที่มีี้อ หือ ราคาแพง ทำให้ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะ ตามคำกล่าวที่ว่า “มีรายได้ไม่น้อยแต่รสนิยมสูง” เมื่อรายได้ไม่พอก็กู้หนี้ยืมสินได้เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ บางคนไม่มีเงินชำระหนี้ก็ต้องหาทางโดยการฆ่าตัวตาย ในทางเศรษฐกิจ เงินออม (Saving) ของประชาชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ ประเทศที่มีเงินออมสูง ก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้ สามารถที่จะให้ประเทศอื่นกู้ยืมเงินได้ ส่วนประเทศที่มีเงินออมต่ำหรือไม่มีเงินออมก็ต้องกู้เงินจากต่างประเทศมาใช้ หากกู้และเป็นหนี้มากเกินไปก็จะทำให้กระทบกระเทือนต่อฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ เช่น การที่ประเทศไทยต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเป็นจำนวนเงิน 90,000.- ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริก ในกลางปี 2540 เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยต้องประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างรุนแรง

คนที่มเงินออมจะต้องเป็นคนประหยัดใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ คนที่ไม่ควบคุมการใช้จ่าย มีนิสัยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เห็นคนอื่นมียอกมีย่างทั้งที่ฐานะทางการเงินไม่อำนวยให้ จะพยายามหาเงินมาไม่ว่าโดยทางสุจริตหรือทุจริตไม่ว่าโดยชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความฟุ้งเฟ้อมีข้อความสำคัญดังนี้

“...ความฟุ้งเฟ้อทำให้เกิดความไม่พอ คนเราฟุ้งเฟ้อก็ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อเป็นปากที่หิวไม่หยุด เป็นปากที่หิวตลอดเวลา ป้อนเท่าไรไม่พอ หาเท่าไรไม่พอ ฉะนั้นจะต้องหาทางป้องกัน วิธีที่จะนำมาป้อนความฟุ้งเฟ้อซึ่งก็คือ ความทุจริต...”

กล่าวโดยสรุป การมีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ประการที่สอง ให้อึดทนสายกลางรู้จักพอพอดี พอประมาณและพอใจ ประการที่สาม มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือและช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน ประการที่สี่ ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และประการสุดท้ายให้สามารถพึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน ให้สามารถพออยู่พอกินไม่เดือดร้อนไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

องค์ประกอบของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2550 : 34) กล่าวถึงองค์ประกอบแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้พอเพียงกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า ในสภาพเช่นนี้ เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อแทนที่ว่าตลาดจะเป็นผู้กระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในพื้นที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำปลา ไข่ ไม้ผล พืช ผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ ค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตอย่างมีเสถียรภาพซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึง รายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากคำนิยามเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง (พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) 2 เงื่อนไขแล้ว (ความรู้ และคุณธรรม) เศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ (ธง ประพันธ์พงศ์, 2550 : 36) พึ่งตนเอง พอประมาณ เดินสายกลาง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล เป็นคนดี และรู้จักสามัคคี

ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับคนกลุ่มหนึ่งยังเข้าใจว่า พอเพียง คือ การพึ่งตนเอง ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Self-sufficiency แต่คำว่าพอเพียงในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งตรงกับคำว่า Sufficiency economy นั้น มีความหมายกว้างกว่าแค่การพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ ไม่จำเป็นเรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่มีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันดำเนิน

ในเรื่องต่าง ๆ มีการสร้างเครือข่ายและการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ โดยประสานความร่วมมือกับภายนอก เรียกว่า เศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีใช้แค่เพียงเรื่องของการพึ่งตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร และมีใช้แค่เรื่องของการประหยัดแต่ยังครอบคลุมถึงการข้องเกี่ยวกับผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แท้จริงแล้วเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550 : 83 - 86)

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับหนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เน้น ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจุบันของตนเองและครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกลมเกลียว และมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กรคือ เมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับหนึ่งแล้วก็จะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ มูลนิธิ และเอกชน

3. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับเครือข่ายคือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้วก็จะร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ เพื่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา ให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

การจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับ ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเองโดยเปลี่ยนจากการพึ่งตนเองไม่ได้หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา (dependent) เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง เป็นอิสระ (Independent) แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน จนนำไปสู่การพึ่งพิงอิงกัน (Inter-sepident) สงเคราะห์เกื้อกูลร่วมมือกัน และประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

แนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายที่การมุ่งสร้างกระแสสังคม ให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด หรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยทุกคนผ่าน

การสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ประชาชนทุกคนสามารถนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548 : 15 - 18) ได้กำหนดแนวทางหรือยุทธวิธีในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นขั้นตอนและชัดเจน ดังนี้

1. เชื่อมโยงกลุ่ม หรือบุคคล ที่มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อสร้างแกนเครือข่ายขับเคลื่อน ในการสานต่อองค์ความรู้และรวมพลังเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายนี้จะนำไปสู่การสร้างกระแสเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มย่อย ๆ ที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างพื้นฐานการขับเคลื่อนต่อไป

2. ร่วมมือระหว่างแกนเครือข่าย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ อย่างมีส่วนร่วมเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างบทเรียน จากกิจกรรมตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม (Show cases หรือ Best practices) ในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ การเกษตร อุตสาหกรรม บริการตั้งแต่ระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน ธุรกิจ ขนาดจิ๋ว เล็ก กลาง ใหญ่ ทั้งที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลว โดยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอเพียงหรือไม่พอเพียง ทั้งนี้ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและหลากหลาย จะเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสื่อความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม

3. พัฒนาแนวคิดให้ชัดเจน โดยการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทาง เพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น และนำเสนอเป็นทางเลือกหนึ่งของแนวทางการพัฒนา

4. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วน ได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านกระบวนการไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม

5. สร้างสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Communication for change) ที่มีพลังจากการประมวลความรู้และบทเรียนต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไป มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง และเกิดความสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมาย

6. ขยายผลในภาคส่วนต่าง ๆ ในหลายมิติ ให้เกิดพลังเครือข่ายที่มีแรงมากเพียงพอ (Momentum) ที่จะทำให้อะไรก็ตามที่พอเพียงขยายไปเรื่อย ๆ ในวงกว้างอย่างเป็นธรรมชาติ จนเกิด

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงแนวทางวิธีการและเงื่อนไข ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม

7. เกิดผลลัพธ์จากการขับเคลื่อน คือ ประชาชนในแต่ละพื้นที่และภาคส่วนปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิต โดยน้อมเอาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต และทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาขาอาชีพ และพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ จนสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคม และยึดหลักการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด

สำหรับวิธีการขับเคลื่อนนั้น จำเป็นต้องสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งประสานพลังในลักษณะพันธมิตรแห่งความร่วมมือและเน้นการเสริมพลังทางบวก โดยการถักทอเครือข่าย ให้มีประสิทธิภาพ มีพลังในการขับเคลื่อน โดยเริ่มจากการมองภาพการดำเนินการ อย่างเป็นองค์รวมก่อนแล้วจึงกำหนดแนวทางและการดำเนินงานในแต่ละด้าน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและเสริมพลังในการขับเคลื่อนให้ประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับมหภาค ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง

หลักการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน หลักปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 โดยทรงชี้ให้เห็นแนวทางการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความว่า

“... หลักเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน อัฐมัตถ์เองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง สำหรับครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้าน หรือ ในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

“... เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คำว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำราไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียง เพราะหาคำอื่นไม่ได้ และได้พูดอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวคือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้หมายความว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ ...”

(พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2541)

“... ถ้าทุกคนเลื่อมใสว่าจะต้องพอเพียงก็ปฏิบัติเถิด ถ้าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มันใช้ได้จริง ๆ ไปได้จริง ๆ แต่ว่าอาจจะไม่ค่อยสบาย ...”

(พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2548)

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (ม.ป.ป. : 14) กล่าวว่า การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. **ด้านจิตใจ** ทำคนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการพัฒนาคน ความว่า

“... บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอนและบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน ...”

2. **ด้านสังคม** แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“... เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดีเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน ...”

3. **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัสความว่า

“... ถ้ารักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม นึกว่าอยู่ได้อีก หลายร้อยปี ถึงเวลานั้น ลูกหลานของเราก็อาจหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเร แต่เราก็ทำได้ ได้รักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้พอสมควร ...”

4. **ด้านเทคโนโลยี** จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดี และไม่ดี จึงต้องแยกแยะ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“... การเสริมสร้างสิ่งที่ชาวบ้าน ชาวชนบทขาดแคลนและต้องการ คือความรู้ในด้านเกษตรกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม ...”

“... การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา...”

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“... การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุขพอ มีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่าขึ้นได้ด้วยตนเอง...”

“... หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกัน ทำสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ประเทศชาติของเรา ก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติได้...”

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544 : 284 - 291) กล่าวถึง การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำริที่ว่า

“... ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง ...”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำริที่ว่า

“... ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบ เป็นหลักสำคัญ ...”

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

“... ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ...”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่า

“... การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่าขึ้นได้ด้วยตนเอง ...”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลง ในครั้งนี้เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า

“... พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามลด ความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูน ความดีที่มีอยู่นั้นในห้วงกามสมบุรณ์ขึ้น ...”

การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

การที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง อะไรและมีหลักการสำคัญอะไรบ้างที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจน เห็นถึงประโยชน์จากการที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ จึงจะเกิดความสนใจที่จะทดลองนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถทดลอง นำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ทั้งในชีวิตประจำวัน และการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น โดยคำนึงถึงการพึ่งพาตนเองเป็นเบื้องต้น การทำอะไรที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง การใช้เหตุผล เป็นพื้นฐาน ในการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง และไม่ทำอะไรที่เสี่ยงจนเกินไป จนทำให้ตนเอง หรือคนรอบข้างเดือดร้อนในภายหลัง การใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่องและใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ซื่อสัตย์ ความไม่โลภ ความรู้จักพอ ความขยัน หมั่นเพียร การไม่เบียดเบียน การรู้จักแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการที่จะสร้างภาวะความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้นั้น จำเป็นที่จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและกับผู้อื่น โดยการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการไตร่ตรอง และเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน จะทำให้สามารถตระหนักถึงประโยชน์และความสุขที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ แล้วเกิดการปรับเปลี่ยน กระบวนการทัศน์ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสุขที่เกิดจากความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และรู้จักระดับความพอเพียงจนนำไปสู่การ ประกอบสัมมาชีพเลี้ยงตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ให้อวดอยากจนเบียดเบียนตนเอง หรือไม่โลภจนเบียดเบียนผู้อื่นแต่มีความพอเพียงที่จะคิดเผื่อแบ่งปันไปยังคนอื่น ๆ ในชุมชนหรือองค์กรและสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ระดับความพอเพียงของแต่ละคนอาจไม่เท่ากัน หรือความพอเพียงของคน ๆ เดียวกัน

แต่ต่างเวลา ก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ แล้วแต่เงื่อนไขภายในและภายนอก ตลอดจนสภาวะแวดล้อม ที่มีผลต่อคำว่า ความพอเพียง (กันตยา มานะกุล, 2550 : 46)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2550 : 11 - 28) กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ชุมชนและระดับประเทศ นอกจากนี้ยังมี กลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เกษตรกร นักธุรกิจ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูและอาจารย์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว

เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นการประพฤติดิฉิบาอ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูลแบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนสามารถทำตนให้เป็นที่พึงของตนเองได้ และเป็นที่พึงของผู้อื่นได้ในที่สุด

2. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคลและครอบครัวต่าง ๆ ที่ใฝ่หาความก้าวหน้าบนพื้นฐานของปรัชญาแห่งความพอเพียง คือ มีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตจนสามารถพึ่งตนเองได้บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผลโดยอาศัยสติปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกค้ำต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชนจนนำไปสู่ความสามัคคี ของคนในชุมชนซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

3. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

แผนการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง

โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิตพร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิดประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

4. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกร

เกษตรกรทฤษฎีใหม่ โดยสรุปคือ แนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอนโดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงตนเองหรือครอบครัวได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจน หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่าง ๆ มาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต

5. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักธุรกิจ

นักธุรกิจพอเพียงจะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่า การแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจในแต่ละครั้งเพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิต หรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษ หรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียรอดทนในการพัฒนาธุรกิจไม่ให้ความบกพร่องและก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตการปรับปรุงสินค้า

และคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาด และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและในขณะเดียวกัน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระบบนิเวศในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการรักษาสมดุล ในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผลตั้งแต่ ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทลูกค้า ผู้ถือหุ้นและสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม

6. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักการเมือง

นักการเมืองที่มีหลักคิด และหลักปฏิบัติบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็น ตัวอย่างของผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรม จริยธรรมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำ ความผิดแม้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากการกระทำของผู้นำส่งผลกระทบต่อชุมชน/สังคม และ ในขณะเดียวกันนักการเมืองในทุกระดับจะต้องรู้จักสังคม ชุมชน ที่แต่ละคนเป็นผู้แทนอย่างถ่องแท้ มีความเข้าใจระบบการปกครองและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี ของสังคม รอบรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยมุ่งที่จะ ดำเนินวิถีทางการเมืองเพื่อให้ท้องถิ่น/ประเทศชาติมีความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลในทุก ๆ ด้าน และคน ในท้องถิ่น/ประเทศชาติ อยู่อย่างพอเพียงสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน การกำหนดนโยบาย การออกกฎหมายและข้อบัญญัติต่าง ๆ ต้องยึดมั่นอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง โดยบำรุงรักษาสิ่งที่ดี ที่มีอยู่แล้ว เช่น ค่านิยม องค์กรความรู้ สิ่งแวดล้อมที่ดี ให้คงอยู่พร้อมทั้งปรับปรุง/แก้ไข/ยกเลิก ส่วนที่ไม่ดี ที่เป็นเหตุให้เกิดความไม่สมดุล ไม่พอเพียงในสังคม ให้กลับมาสู่แนวทางปฏิบัติที่มุ่งสู่ความสมดุลและ สนับสนุนให้เกิดสิ่งที่ดีต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างสมดุลกับศักยภาพและระดับการพัฒนาของท้องถิ่น/ ประเทศชาติ เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของคน/ชุมชน ในทุกระดับ

7. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเริ่มต้นสร้างความพอเพียง ให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของ แต่ละบุคคลก่อน โดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นผู้ให้บริการแก่สังคม และร่วม เสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่าง สมดุล มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญา พิจารณาอย่างรอบคอบในการ ดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอประมาณกับศักยภาพ และสถานภาพ ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ และหมั่นเสริมสร้างความรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อ จะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเตรียมนโยบาย แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นการพัฒนาที่สร้างความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยมุ่งให้ประชาชน/ชุมชน สามารถพึ่งตนเอง และสามารถเป็นที่พึ่งของสังคม/ประเทศชาติได้ในที่สุด เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ควร สั่งการหรือชี้นำประชาชน/ชุมชนมากเกินไป แต่ควรสนับสนุนให้ประชาชน/ชุมชนสามารถช่วยตนเอง

กำหนดทิศทางการพัฒนาหรือแผนงาน กิจกรรมที่ยื่นอยู่บนของตนเองพึงพาตนเองได้ แล้วให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาช่วยสนับสนุนให้แผนงาน กิจกรรมนี้เป็นจริงขึ้นมาตามหลักการพัฒนา “ช่วยเหลือประชาชน/ชุมชนเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้”

8. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มครูและอาจารย์

ครูและอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด ปลูกฝังอบรมและทำตนให้เป็นอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ให้เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ผ่านการบูรณาการในสาระเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ตลอดจนสอดแทรกในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ

การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างสมดุล และเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ จนเห็นว่าเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติที่จะเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน และคนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกัน แล้วฝึกปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ และหมั่นเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เนื่องจากความรู้และความมีเหตุมีผลมีความสำคัญยิ่ง ครูและอาจารย์จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องนี้ แต่อย่าลืมว่าต้องเป็นความรู้ที่รอบคอบ ระมัดระวัง และเหมาะสมกับแต่ละภูมิสังคมด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร., 2547 : 6 - 8) กล่าวว่า เนื่องจาก “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนกระทั่งการพัฒนาประเทศ ครอบคลุมทุกภาคส่วน ดังนั้น ไม่ว่าผู้ใดก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยต้องยึดหลักการ ดังนี้

ในระดับปัจเจกบุคคล แต่ละบุคคลจะต้องมีสติในการดำรงชีวิต ตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี คือ ดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเอง และครอบครัวอย่างพอมีพอกิน โดยไม่เบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่น และแบ่งปันส่วนที่เหลือไปยังสมาชิกอื่น ๆ ในชุมชน

ในระดับชุมชน จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับชุมชน พัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันสามารถนำเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยยึดหลักความประหยัดและเรียบง่าย

สามารถทำได้เองหาได้ในท้องถิ่น รู้จักประยุกต์ใช้ในสิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหา โดยไม่ต้องลงทุน หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากนัก

ในระดับประเทศ จะต้องสร้างกระบวนการพัฒนาที่เป็นองค์รวมเพื่อความสมดุล โดยจะต้องพิจารณาในส่วนของทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรในการส่งเสริมการค้า การผลิตจะต้องมีการพิจารณาศักยภาพภายในประเทศว่า ควรจะต้องส่งเสริมการผลิตสินค้าชนิดใด โดยจะต้องผลิตให้ได้พอเพียงกับความต้องการภายในประเทศเสียก่อน แล้วค่อยส่งไปขาย ต่างประเทศ ในการบริหารจัดการควรให้เกิดความเสี่ยงต่ำ คือไม่ลงทุนจนเกินตัว เพราะจะส่งผล ให้เกิดการก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถในการจัดการ จะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ มุ่งพัฒนา ทุนทางสังคม เช่น ระบบการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการสร้าง นวัตกรรมและเทคโนโลยีเหมาะสมกับประเทศ โดยคำนึงถึงความประหยัดและเรียบง่าย ทั้งนี้ เพื่อลด การพึ่งพาทางเศรษฐกิจและนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ดังพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า

“... ในการสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสภาพบ้านเมืองและฐานะความเป็นอยู่ของ ประชาชนต่อไป ควรหัดเป็นคนช่างสังเกตในการปฏิบัติงานของตนเอง นอกจาก เทคโนโลยีที่ใหญ่โตระดับสูงสำหรับใช้ในงานใหญ่ ๆ ที่ต้องการผลมาก แต่ละคนควร จะคำนึงและคิดค้นเทคโนโลยีอย่างง่าย ๆ ควบคู่กันไป เพื่อช่วยให้กิจการที่ใช้ทุนรอนน้อย มีโอกาสนำไปใช้ได้สะดวกและได้ผลด้วย ...”

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ตาม แนวพระราชดำริ (สำนักงาน กปร., 2547 : 9 - 11)

ทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาหลักของเกษตรกร ในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตพื้นที่เกษตรที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในเขตที่มีฝนค่อนข้างน้อยและ ส่วนมากเป็นนาข้าว และพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และ มีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศและฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมี การขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็มีขนาดไม่แน่นอน หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียว

ทฤษฎีใหม่ : เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ในทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมผลิต อาหารให้แก่ประเทศและโลกโดยส่วนรวม ยังคงมีฐานะยากจนเรื้อรังเพราะประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำมาหากินอันเนื่องมาจากที่ดินทำกินขาดความสมบูรณ์ หรือขาดแคลนน้ำ พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ “ทฤษฎีใหม่” เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง มีความมั่นคงในเรื่องการดำรงชีพ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว และชุมชนตามสมควรแก่สภาพ ทั้งนี้ หลักการของทฤษฎีใหม่สามารถแบ่งได้เป็น 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 “พึ่งตนเอง”

การที่เกษตรกรจะสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้นั้น จะต้องแบ่งพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ซึ่งเฉลี่ยแล้วเกษตรกรไทยครอบครองเนื้อที่ดินประมาณ 10 - 15 ไร่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก ร้อยละ 30 หรือเนื้อที่เฉลี่ย 3 ไร่ ให้ขุดเป็นสระกักเก็บน้ำขนาดความลึกประมาณ 4 เมตร ไว้ใช้ในการเพาะปลูก

ส่วนที่สอง ร้อยละ 60 หรือเนื้อที่เฉลี่ย 10 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร แบ่งออกเป็น ร้อยละ 30 ส่วนที่หนึ่ง ทำนาข้าว และร้อยละ 30 ส่วนที่สอง ปลูกพืชไร่หรือพืชสวน ตามแต่สภาพพื้นที่และภาวะตลาด

ส่วนที่สาม ร้อยละ 10 หรือเนื้อที่เฉลี่ย 2 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและใช้สอยตลอดจนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์การจัดแบ่งสัดส่วนที่ดินออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้ เพื่อให้มีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อนโดยยึดหลักว่า การทำนา 5 ไร่ ของครอบครัวหนึ่ง ๆ จะมีข้าวบริโภคได้พอเพียงตลอดทั้งปีและหากเมื่อเหลือจากการบริโภคแล้ว จึงจำหน่ายออกสู่ตลาด เพื่อเก็บเป็นเงินทุนต่อไป

ชั้นที่ 2 “รวมกลุ่ม”

เมื่อมีความมั่นคงเข้มแข็งในระดับครัวเรือนแล้ว เกษตรกรในชุมชนต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด เพื่อจะได้สามารถพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความหลากหลายครอบคลุมทั้งเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ ค้าขาย การท่องเที่ยว เป็นต้น เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งพอสมควรก็จะสามารถพัฒนาระบบสวัสดิการ การศึกษา สาธารณสุข เพื่อชุมชนเติบโตอย่างมีเสถียรภาพต่อไป

ชั้นที่ 3 “สู่ภายนอก”

เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งแล้ว จึงเข้าสู่ชั้นที่ 3 คือ การสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพกับภายนอกและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสาร ข้อมูล ทั้งนี้ สมาชิกในชุมชนจะต้องมีความสามัคคี สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้ง

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามให้คงอยู่ตลอดไป

ปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงในรูปเกษตรทฤษฎีใหม่ประสบผลสำเร็จ

1. เกษตรกรควรมีความขยันหมั่นเพียร ความตั้งใจ มีที่ดินเป็นของตนเอง และมีทุนในการดำเนินงานบ้างพอสมควร
2. เกษตรกรควรมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตรพอสมควร เต็มใจและพร้อมรับวิทยาการใหม่ ๆ
3. ทฤษฎีใหม่ต้องอาศัยความร่วมมือกัน การประสานงานกันทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และเกษตรกรเองในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณการดำเนินงานตามขั้นตอนและการตลาดอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง
4. การจัดสรรพื้นที่ทางการเกษตรควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่
5. การดำเนินงาน โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และก่อให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มก่อน แล้วจึงขยายออกไปนอกกลุ่มภายหลัง

อุปสรรคของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรูปของทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ

1. การสร้างความเข้าใจให้แก่บุคคล ทั้งตัวเกษตรกรเองและผู้อื่น ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าถึงหลักการ แนวความคิด สาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ที่ดีเพียงพอ ซึ่งในปัจจุบันสังเกตได้ว่า ข่าวสารข้อมูลมีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีความเข้าใจที่แตกต่างกันไปเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเฉพาะตัวเกษตรกรเอง ยังมีบางกลุ่มที่ไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์หลักของทฤษฎีใหม่ที่แท้จริง
2. การที่เกษตรกรมีที่พักอาศัยและผืนนาที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่คนละที่ อาจทำให้เป็นอุปสรรคในการทำการเกษตรให้ได้ผลดี
3. เกษตรกรบางส่วนมีความเข้าใจว่า การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เน้นที่การค้ามิใช่การบริโภคเพียงพอเป็นอันดับแรก จึงทำให้การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ผิดหลักการ จึงควรสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า ควรผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนก่อน แล้วจึงนำส่วนเกินออกขายภายนอกได้

4. เกษตรกรบางรายมีแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอในการทำกิจกรรม หรืออาจมีอายุมากซึ่งเป็นข้อจำกัดที่จะทำการเกษตรในระยะยาวตามลักษณะเกษตรยั่งยืนต่อไป

5. การที่เกษตรกรไม่เข้าใจทฤษฎีใหม่อย่างเพียงพอ ทำให้มีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เมื่อได้รับปัจจัยการผลิตโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ก็ทอดทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ ไม่นำไปเพาะปลูกกรณีนี้จะทำให้ประเทศชาติเสียทรัพยากรไปโดยเปล่าประโยชน์

ประโยชน์ของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรูปของทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ

1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่าง ๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน
3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปีทฤษฎีใหม่น้ำก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้
4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล (2551 : 97 - 99) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อมโยงและเสริมคุณค่ากับปรัชญาการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา ดังนี้

ความพอประมาณ สะท้อนถึงการมีทิศทางนโยบายที่สมดุลและมีบูรณาการ บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง (Self reliance) ความพอประมาณ เป็นหลักการสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ มีกรอบทิศทางนโยบายที่มีความสมดุลทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจที่สุดโต่งเกินตัว หรือดำเนินนโยบายการพัฒนาที่เป็นการก่อหนี้สาธารณะที่เกินตัว การดำเนินนโยบายอย่างรอบคอบและไม่สร้างผลกระทบต่อภาครัฐและภาคประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาบนพื้นฐานขององค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย

ความมีเหตุผล หมายถึงการมีเจตนารมณ์เชิงกลยุทธ์ (Strategic intent) และมีการตัดสินใจในทางการบริหารที่สมเหตุสมผล ความมีเหตุผลยังหมายถึงความสามารถในการนำทรัพยากรมาใช้อย่างเหมาะสม มีการกระจายทรัพยากร และการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมผ่านนโยบายสาธารณะ

อย่างเป็นธรรมชาติ กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายอยู่บนพื้นฐานของความรู้ และข้อมูลที่ต้องการ และมีธรรมาภิบาล นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับคุณธรรมของผู้นำ ในการยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การมีวิสัยทัศน์ การนำศักยภาพของบุคลากรในการนำองค์กร โดยยึดหลักความมีเหตุผล

ส่วนองค์ประกอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี สะท้อนถึงความสามารถที่จะปรับตัวให้รู้และเท่าทันพลวัตการเปลี่ยนแปลงจากภายในและกระแสโลกาภิวัตน์ มีการจัดการความเสี่ยง และมีศักยภาพความสามารถจัดการในสภาวะวิกฤต การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ขึ้นอยู่กับการเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญา เป็นสังคมฐานความรู้มากกว่าสังคมฐานอำนาจ ทั้งอำนาจการเมือง และอำนาจเศรษฐกิจ การพัฒนาและยกระดับองค์การภาครัฐสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์การแห่งเกียรตินิยมและศักดิ์ศรี การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาล การเสริมสร้างค่านิยม และวัฒนธรรมองค์การที่เกื้อหนุนการจัดการยุคใหม่ การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภาคเอกชนและองค์การประชาสังคม การจัดการความเสี่ยง การเสริมสร้างนวัตกรรม และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาระบบสัญญาณเตือนภัย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากภายในและภายนอก

สำหรับเงื่อนไขหลัก ได้แก่ จริยธรรม คุณธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการภาครัฐ หมายถึง การมีธรรมาภิบาล การยึดมั่นในจริยธรรม คุณธรรม และการดำเนินงานบนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพ

เงื่อนไขคุณธรรม ครอบคลุมถึงความซื่อสัตย์ การเจริญสติปัญญา ขยันอดทน เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ทั้งนี้คุณธรรมจะเกิดขึ้นได้และได้รับการตระหนัก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างธรรมาภิบาลขององค์การภาครัฐ ทั้งธรรมาภิบาลทางการเมือง (Political governance) และธรรมาภิบาลทางการบริหาร (Administrative governance) มีการยกระดับคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกของผู้นำทุกระดับ การมุ่งประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflicts of interest) การทุจริตคอร์รัปชันและการทุจริตเชิงนโยบาย การอภิบาลความดี การส่งเสริมคนดีและสร้างเครือข่ายคนดีให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศ

เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรู้และภูมิปัญญา การจัดการภูมิปัญญาและนวัตกรรม ซึ่งองค์ประกอบและเงื่อนไขสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการจัดการภาครัฐ นอกจากนี้ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง การให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การส่งเสริมเวทีและเครือข่ายการเรียนรู้ การปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ การส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทำการศึกษาวิจัยเพื่อรับใช้สังคม โดยเฉพาะ การเพิ่มสมรรถนะของบุคลากรทุกระดับ การเสริมพลังประชาชนที่อ่อนแอด้วยโอกาส และเสียเปรียบในสังคมให้มีความสามารถในการเรียนรู้ และสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง

หลักการและเจตนารมณ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นหลักการที่นำไปสู่ความสมดุล ความมั่นคง ความยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอำนวยความสะดวกของประชาชน ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง องค์การภาครัฐ และระบบราชการเป็นที่เชื่อถือ ศรัทธา ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมการบริหารการพัฒนา ประเทศมีเสถียรภาพและความเจริญก้าวหน้าและสุดท้ายบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพื้นฐานซึ่งเป็นแก่นของการจัดการ วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานของการจัดการภาครัฐที่ประกอบด้วย ภูมิธรรม ภูมิปัญญา และภูมิคุ้มกัน ผู้ภูมิสังคมที่สมดุลและความผาสุกที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงกับองค์การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่องที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (วิชัย รูปจำดี, 2552 : 11 - 14)

1. อำนาจหน้าที่ ตาม พ.ร.บ. สถาปนาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2537 เช่น ส่งเสริมและบำรุงอาชีพของราษฎร (ม. 68)

2. พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้แก่ การส่งเสริมการฝึกและประกอบอาชีพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ และการจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์

3. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 ข้อ 10 ให้คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นโดยพิจารณาจาก ประการที่หนึ่ง อำนาจหน้าที่ ประการที่สอง ภารกิจถ่ายโอน ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การพัฒนา ประเทศ กลุ่มจังหวัด และจังหวัด โดยให้เน้นดำเนินการในยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และมีผลต่อประชาชน โดยตรง เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจนฯ ประการที่สี่ กรอบนโยบาย ทิศทางแนวทางการพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด ประการที่ห้า นโยบายผู้บริหาร ที่แถลงต่อสภา และประการ สุดท้าย แผนชุมชน

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ประกอบด้วย

วิสัยทัศน์ประเทศไทย กำหนดว่า มุ่งพัฒนาสู่ “... สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and happiness society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี...”

พันธกิจประเทศไทย กำหนดว่า เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “...สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นควร

กำหนดพันธกิจดังนี้ พัฒนาคณะให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน เสริมสร้างเศรษฐกิจ ให้มีคุณภาพเสถียรภาพ และเป็นธรรม ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และอีกประการหนึ่งคือ พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศ ให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. นโยบายของรัฐบาล ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง นโยบายปฏิรูปการเมือง การปกครอง และการบริหาร ด้านที่สอง นโยบายด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ภาคเศรษฐกิจฐานราก เกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน และท่องเที่ยว ด้านที่สาม นโยบายสังคม ได้แก่ ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ด้านที่สี่ นโยบายต่างประเทศ และด้านที่ห้า นโยบายความความมั่นคงแห่งรัฐ

สภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรี

ขนาด ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดเพชรบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 6,225.138 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,890,711 ไร่ ตั้งอยู่ทาง ตอนใต้ของภาคกลาง มีอาณาเขตติดต่อจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้ (จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 1) **ทิศเหนือ** ติดกับอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม **ทิศใต้** ติดกับอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ **ทิศตะวันออก** ติดกับอำเภอไทรโยค และ **ทิศตะวันตก** ติดกับ สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ (พม่า)

ภาพที่ 2.2 แผนที่จังหวัดเพชรบุรี

เพชรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต น่าอยู่น่าเที่ยว เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย และอุตสาหกรรมสะอาด

พันธกิจจังหวัดเพชรบุรี

1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของจังหวัดโดยระดมพลังการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่น่าเที่ยว และประชาชนอยู่ดีมีสุข
2. เสริมสร้างสมรรถนะและความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ใช้แผนชุมชนที่มีคุณภาพ เป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการพัฒนา และการกำหนดตำแหน่งอาชีพตามศักยภาพ ภูมิสังคม และทุนทางสังคม โดยให้หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

อาชีพของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพชรบุรีจากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ประกาศตัวเลขล่าสุด ปี พ.ศ. 2550 จังหวัดเพชรบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) 16 สาขาการผลิต ณ ราคาประจำปี เท่ากับ 53,241 ล้านบาท มีมูลค่า GPP เป็นลำดับที่ 33 ของประเทศ โดยผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวของจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2550 จำนวน 117,131 บาท/คน/ปี ผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวเป็นลำดับที่ 18 ของประเทศโครงสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2550 ณ ราคาประจำปี ประกอบด้วยสาขาการผลิตที่สำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม มีสัดส่วนร้อยละ 24.16 สาขาอุตสาหกรรม มีสัดส่วนร้อยละ 19.35 สาขาการค้าส่งค้าปลีก มีสัดส่วนร้อยละ 11.42 ตามลำดับ

การเกษตรกรรม ในปีการเพาะปลูก 2551 จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งสิ้น 963,994 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 24.78 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด (พื้นที่ทั้งจังหวัด 3,890,711 ไร่) โดยมีพื้นที่ทำนามากที่สุด คือ 427,172 ไร่ (ร้อยละ 44.31) ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งจังหวัด รองลงมาเป็นพื้นที่ทำไร่ 221,767 ไร่ (ร้อยละ 23.01) พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น 198,052 ไร่ (ร้อยละ 20.54) และพื้นที่ทำการเกษตรอื่น ๆ 117,003 ไร่ (ร้อยละ 12.13) (สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงใน จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 12)

การประมง จังหวัดเพชรบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกติดต่อกับอ่าวไทย ตั้งแต่อำเภอบ้านแหลม จนถึงอำเภอชะอำ รวมระยะทางประมาณ 82 กิโลเมตร ทำให้อาชีพการประมงเป็นอาชีพที่มีความสำคัญและสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชายฝั่งอำเภอบ้านแหลม เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงหอยแครงที่สำคัญของประเทศ ปริมาณสัตว์น้ำ ทั้งจากการทำประมงในทะเล และประมงน้ำจืด ในปี 2551 มีผลผลิตรวมทั้งสิ้น 2,814.26 ตัน มีมูลค่า 619,261.720 บาท (สำนักงานประมงจังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงใน จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 15)

การปศุสัตว์ ผลผลิตทางด้านปศุสัตว์ของจังหวัดเพชรบุรี ปี 2550 มีมูลค่าประมาณ 1,625 ล้านบาท การเลี้ยงปศุสัตว์ที่เป็นรายได้สำคัญ คือ การเลี้ยงโคนม โคเนื้อ สุกร และสัตว์ปีก โดยเป็นการเลี้ยงทั้งในรูปแบบรายย่อยและในรูปแบบฟาร์มพื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ โคนม มีการเลี้ยงมากในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอชะอำ แก่งกระจาน เมืองเพชรบุรี และท่ายาง โคเนื้อ มีการเลี้ยงทั่วไปในทุกอำเภอประกอบด้วยการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์ลูกผสม และโคพื้นเมือง สุกร มีเกษตรกรเลี้ยงทั่วไปทุกอำเภอ สัตว์ปีก มีเกษตรกรเลี้ยงในทุกอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไก่เนื้อ และไก่ไข่ ซึ่งมีฟาร์มไก่เนื้อมาตรฐานเพื่อการส่งออก จำนวน 63 ฟาร์ม ส่งเนื้อไก่ ไปจำหน่ายต่างประเทศประมาณปีละ 4 ล้านตัวมูลค่าประมาณ 242.8 ล้านบาท ส่งขายในประเทศปีละประมาณ 88.5 ล้านตัว มูลค่าประมาณ 331.1 ล้านบาท (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงใน จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 16)

การอุตสาหกรรม จังหวัดเพชรบุรีอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขตที่ 3 เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาอุตสาหกรรมในด้านต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันตก เนื่องจากมีความพร้อมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุดิบ แรงงาน และทำเลที่ตั้ง ซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ โดยเฉพาะอำเภอเขาชัย้อย ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมสำคัญ ๆ มาก และอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 80 กิโลเมตร จังหวัดเพชรบุรีมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 668 แห่ง เงินลงทุนรวมทั้งสิ้น 27,808.056 ล้านบาท มีคนงาน 19,582 คน เป็นชาย 10,136 คน หญิง 9,438 คน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงในจังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 17)

การพาณิชย์กรรม การประกอบธุรกิจการค้าและบริการของจังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนผู้จดทะเบียนประกอบธุรกิจการค้าที่คงอยู่ (ไม่รวมบุคคลธรรมดา) 2,172 ราย แบ่งตามประเภทการจดทะเบียนได้ดังนี้ ปี 2551 (มกราคม - ธันวาคม 2551) จดทะเบียนนิติบุคคลประเภทบริษัท จำนวน 83 ราย จดทะเบียนนิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วนจำกัด จำนวน 82 ราย จดทะเบียนพาณิชย์ จำนวน 181 ราย (สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงใน จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 16)

สภาพสังคมของจังหวัดเพชรบุรี

การศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 97.35) และศาสนาอื่น ๆ ได้แก่ ศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 2.49) และศาสนาคริสต์ (ร้อยละ 0.16) นอกนั้นเป็นศาสนาอื่น ๆ

ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ งานพระนครคีรี เมืองเพชร ประเพณีวัวลาน หรือวัวระดอ กว๊วเทียมเกวียน ละครชาตรี ไทยทรงดำ การแข่งเรือยาวและเห่เรือบก

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่ พระนครคีรี ดันตาล ชมพูเพชร และแม่น้ำเพชรบุรี

ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดเพชรบุรี

ทรัพยากรดิน ลักษณะดินของจังหวัดเพชรบุรีสามารถแบ่งตามลักษณะได้ 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ดินเหนียว และดินเหนียวปนทราย พบในบริเวณที่ราบตอนกลางของจังหวัด ส่วนที่สอง ดินเหนียวถึงดินร่วนปนกรวดและเศษหิน พบในบริเวณที่ราบสูงทางด้านตะวันตก และส่วนที่ 3 ดินร่วนเหนียว พบในบริเวณพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออก

ทรัพยากรน้ำ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประกอบด้วย แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำบางกลอย ห้วยแม่ประโคน ห้วยผาก ห้วยแม่ประจันต์ และแม่น้ำบางตะบูน

ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 จำนวน 2,397,600 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.62 ของพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 3,890,711 ไร่ (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบุรี อ้างถึงใน จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 4 - 6)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในจังหวัดเพชรบุรี

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในจังหวัดเพชรบุรี 20 โครงการ ประกอบด้วย โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง โครงการตามพระราชประสงค์คอนขุนห้วย โครงการพัฒนาที่ดินฯ ตามพระราชประสงค์หนองพลับ - กัดหลวง โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ป่าแดง-ป่าละอู โครงการดูแลรักษาป่าไม้บริเวณป่าละอูบนและเขาพระเนินทุ่งอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี มูลนิธิชัยพัฒนาโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการดูแลที่ดินและปลูกป่าในที่ดินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถบ้านท่ากระทุ่ม โครงการศูนย์สาธิตพืชไร่และพืชสวนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพพื้นที่บริเวณเขานางพันธุรัต (เขาเจ้าลายใหญ่) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ประจันต์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยผากอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการเครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พัฒนาแหล่งน้ำบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี (งานขุดลอกอ่างเก็บน้ำหนองจิก) โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอ่างเก็บน้ำผาน้ำหยดอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึกตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี (จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 7)

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวทางด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ชายหาดชะอำ หาดเจ้าสำราญ หาดปึกเตียน เขาทโมน เขาย้อย ถ้ำเขาหลวง เขื่อนแก่งกระจาน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เขาพะเนินทุ่ง เป็นต้น

แหล่งศึกษางานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ ปรากฏวัดกำแพงแลง โบสถ์วัดกุฎีบางเค็ม ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม พระอุโบสถวัดมหาสมณาราม สถาปัตยกรรมพระนครคีรี เป็นต้น

แหล่งศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระราชวังบนพระนครคีรี “เขาวัง” พระรามราชนิเวศน์ “วังบ้านปืน” พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน เป็นต้น (จังหวัดเพชรบุรี, 2552 : 44 - 45)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาณุเดช ลิ้มอารีย์ (2543 : 77) ได้ศึกษา บทบาทสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมเศรษฐกิจพึ่งตนเองเปรียบเทียบความแตกต่างด้านความรู้ความเข้าใจของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน จากการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยในการตอบปัญหาได้ถูกต้อง เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย ค่าเฉลี่ยของคนที่มียุตั้งตั้งแต่ 49 ปีลงมา มีมากกว่าผู้ที่มียุตั้งตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ค่าเฉลี่ยของผู้ที่จบการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษา มีมากกว่าผู้ที่จบไม่เกินชั้นประถมศึกษา ค่าเฉลี่ยของสมาชิกที่มาจากกรเลือกตั้งมีมากกว่าค่าเฉลี่ยของสมาชิกที่เป็น โดยตำแหน่ง ค่าเฉลี่ยของผู้ที่เป็นกรรมการบริหารมีมากกว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า ระดับการศึกษา และการเคยเข้ารับการศึกษา มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ศศิพร ปาณิกบุตร (2544 : 75) ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ พบว่า ระดับการศึกษา ขนาดของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม รายได้ รายจ่าย การถือครองที่ดิน การได้รับข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่มีความสัมพันธ์หรือมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ไพฑูรย์ พัชรอาภา (2547 : 133) ศึกษาเกี่ยวกับ ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกร ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเอง โนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู การทำสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Phi and Cramer's V พบว่า

ประเด็นที่หนึ่ง ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประเด็นที่สอง ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ และประเด็นที่สาม ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับรายได้หลัก

ปานิศรา วัฒนรัตน์ (2550 : 194 - 195) ได้ศึกษา การเปิดรับชม ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จากรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” : กรณีศึกษาเฉพาะ กลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกกองทุนฯ แตกต่างกันไป มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” แตกต่างกันไป อายุแตกต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” แตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า ผู้ที่มีอายุ 46 - 60 ปี จะมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” มากกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างน้อย 2 ระดับ มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” แตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา และระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกองทุนฯ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกองทุนฯ ที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” แตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนฯ ระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากชมรายการโทรทัศน์ “ชีวิตที่พอเพียง” มากกว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกกองทุนฯ ในระยะเวลา 5 ปีขึ้นไป

จรัสศักดิ์ ลอยมี (2545 : 101) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารการเมือง จากสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนของประชาชนในตำบลแม่ริม พบว่า สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดมากที่สุด คือ สื่อโทรทัศน์ มีร้อยละ 100 รองลงมา คือ สื่อวิทยุ มีร้อยละ 45.81 และสื่อสิ่งพิมพ์ มีร้อยละ 34.64 ตามลำดับ

ประไพพรรณ อินทรสุข (2548 : 51) ได้ศึกษา การรับข่าวสารการณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออกกับพฤติกรรมกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารในชีวิตประจำวันมากที่สุดคือ โทรทัศน์ รองลงมาคือวิทยุ และการพูดคุยกับคนอื่น ส่วนหอกระจายข่าว/เสียงตามสายเป็นแหล่งข่าวได้ดีในชนบทมากกว่าในเขตเมือง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารการณรงค์ป้องกันไข้เลือดออกผ่านทางโทรทัศน์ รองลงมาคือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและวิทยุ ส่วนหอกระจายข่าว/เสียงตามสายเป็นสื่อเผยแพร่การณรงค์ได้ดี ในชนบท กลุ่มตัวอย่างระบุว่า การรับข่าวสารการณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออกมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างเพิ่มการป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยเฉพาะหากทราบว่า มีการระบาดขึ้นในหมู่บ้านของตน

กิตติคุณ บุญเชื้อ (2548 : 49) ได้ศึกษา การศึกษาช่องทางการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของพนักงานบริษัท แอลทีไอซี จำกัด พบว่า ช่องทางการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่ผู้ตอบแบบสอบถาม เลือกอยู่ในระดับสูงที่สุดคือ สื่อโทรทัศน์ รองลงมา สื่อหนังสือพิมพ์ คนใกล้ชิด เพื่อนร่วมงาน หรือ หัวหน้างาน สื่อวิทยุและอันดับสุดท้ายคือ นิตยสารรายสัปดาห์เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งอาจเป็นไปได้เพราะว่า สื่อโทรทัศน์ มีความสะดวกในการรับชมมากกว่าสื่อหนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่น ๆ

กมลสรวง ธนะโชติ (2549 : 52) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ของการรับรู้ข่าวสารและความรู้ในโครงการ “ประหยัดไฟกำไร 2 ต่อ” ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร กับพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้า พบว่า ชาวกรุงเทพฯ กว่าร้อยละ 90.78 รู้จักโครงการ/ทราบวิธีการที่จะได้รับส่วนลดในโครงการ “ประหยัดไฟกำไร 2 ต่อ” โดยแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมากที่สุด อันดับแรกคือ โทรทัศน์ และใบแจ้งหนี้ค่าไฟฟ้า ตามลำดับ โดยมีความถี่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารโครงการพบว่า ส่วนใหญ่แจ้งว่าได้รับข่าวสารเดือนละ 1 ครั้ง รองลงมาคือผู้ได้รับข่าวสารทุกวัน กับสัปดาห์ละครั้ง ซึ่งมีสัดส่วนไม่แตกต่างกันคือร้อยละ 27.88 และ 26.81 ตามลำดับ

เฉลิมศรี ชุมเกษียณ (2550 : 94) ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภาวะการเป็นหนี้สินของข้าราชการทหารสังกัดกองทัพเรือในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ข้าราชการทหารที่มีอายุราชการต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอประมาณในการดำเนินชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความมีเหตุมีผลในการดำเนินชีวิต ด้านระบบภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต และด้านคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

ทิวिता เพชรรัตน์ (2551 : 121) ได้ศึกษา การพัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านใหม่ริมเมฆ หมู่ที่ 10 ตำบลแม่กา อำเภอมะนัง จังหวัดตาก พบว่า การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน คนในครัวเรือนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งการไปเข้าอบรมกับหน่วยงานต่าง ๆ และในความคิดของครัวเรือนคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส และประหยัดคอคอม

ชลิตา ลชิตาวงศ์ (2551 : 43 - 45) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มมอสมทรัพย์ เพื่อการผลิต ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ การศึกษา และการได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ต่างกัน มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน ปัจจัยการรับรู้ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง ที่วิเคราะห์จากความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง หมู่ที่ 2 ที่มีการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่ากลุ่มตัวอย่าง หมู่ที่ 9 เกือบทุกด้าน

พิมพ์ แสนมะโน (2551 : 54) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริม การปฏิบัติงานพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงคือ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนไม่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ การบริหารจัดการภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสำหรับการปฏิบัติงานตามนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ชุมพลภัทร์ คงธนาจารุอนันต์ (2551 : 48) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจิบ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกัน มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่แตกต่างกัน โดยมีความรู้และรับทราบแนวปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาจากสื่อโทรทัศน์ มีความตระหนักในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอใจในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง และมีความภาคภูมิใจหลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด